

FAMILIETERAPEUTERS MØTE MED VOLDSPROBLEMATIKKEN I PARFORHOLDET

Utarbeidet av:

Ann-Kristin Johansen

Fag:

Mastergradoppgave i familieterapi og systemisk praksis

Veileder:

Sigrun Saur Stiklestad

Studiested:

Diakonhjemmet Høgskole, 2009

Antall ord: 27541

FORORD

Å skrive en masteroppgave har vist seg å være både spennende, utfordrende, men også til tider frustrerende og tilsynelatende uoverkommelig. Kort oppsummert så kan prosessen sies å bære preg av en runddans mellom følelsesglimt av intellektuell uovervinnelighet og dyptgående tvil om egne evner. Noen mennesker har bidratt til å gjøre denne prosessen mulig, og de fortjener sin spesielle takk. Først vil jeg rette en takk til de 6 familieterapeutene som deltok i denne undersøkelsen. Deres erfaringer relatert til samtaler med par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen har gitt viktige bidrag. Tusen takk til dere alle for at dere delte deres erfaringer, synspunkter og refleksjoner med meg.

Jeg vil også rette en takk til mine hyggelige kollegaer på Høgskolen i Østfold som har stilt interesserte og oppmuntrende spørsmål underveis. En særlig takk vil jeg rette til Jytte, Inger og Kjell-Arne for nyttige innspill. Takk også til Erna og Kirsti som avlastet meg med arbeidsoppgaver i innspurten av denne oppgaven. En ekstra takk fortjener studieleder Terje Grøndahl som har bidratt med å legge arbeidsforholdene til rette slik at jeg ble ferdig med dette prosjektet. Min veileder Sigrun Saur Stiklestad har hjulpet meg i gang og i havn med oppgaven. Takk for at du har utfordret, støttet, vært kritisk og konstruktiv, slik at jeg har strukket meg lenger enn jeg i utgangspunktet kanskje trodde var mulig i denne læreprosessen.

Den aller største takken skal imidlertid gis til mine kjære og nære som har utvist forståelse og ikke minst tålmodighet med alle mine prosesser. Min søster, Ingunn har trådt til med vaskekluten når det har røynt på! Takk til mine to sønner, Patrik og Michael for at dere har holdt ut med mine tankeprosesser, og flittige skriving som i stor grad har funnet sted i loftstuen plassert midt mellom deres to ungdomsrom. Min kjære ektefelle Pål skal ha en helt spesiell takk fordi han har støttet, oppmuntret og lagt til rette hele veien, og til dels vært alene med husarbeid i lang tid. Tusen hjertelig takk for hjelpen!

Fredrikstad 28. april 2009

Ann-Kristin Johansen

SAMMENDRAG

Denne mastergradoppgaven tar for seg hvordan voldsproblematikken i parforholdet håndteres av terapeuter på familiekontor, med spesielt fokus på den mannlige voldsutøveren. Familievernet har blitt kritisert for å overse og mangle kompetanse i forhold til volden som foregår i nære relasjoner. I 2007 hadde familiekontorene kontakt med ca. 5000 familier hvor vold var et tema. Det er utarbeidet flere handlingsplaner med strategier og tiltak for å håndtere denne problematikken. Hjelp – og behandlingstilbudet til voldsutøver skal styrkes. Flere lavterskeltilbud er ønskelig, for eksempel gjennom familievernet. Det har i de siste årene vært stor oppmerksomhet omkring vold i nære relasjoner og menns vold mot kvinner. Forklaringene på hvorfor slik vold finner sted, og hva som faktisk kan betegnes som vold er mange.

Problemstillingen som blir belyst er:

- Hvilke diskurser har terapeuter på familiekontor om vold, voldsutøver og terapi, når de møter par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen?

Undersøkelsen tar utgangspunkt i intervjuer med 6 terapeuter fra tre ulike familiekontor. Diskursanalyse er benyttet, både som en teoretisk forankring, og som en metode for å analysere intervjuene med terapeutene. Fremstilling av funnene vil bære preg av å være en sammenfletting mellom andre forskere- og behandleres teori og empiri, og mitt eget empiriske materiale.

Flere diskursive kamper viser seg gjeldende i mitt materiale. Den ene kampen foregår i betydningsdannelsen av vold. De andre kampene befinner seg på forklaringsnivå av hvorfor volden finner sted. Her finner jeg fire konkurrerende hoveddiskurser i aktivt kamp. Noen av diskursene tilbyr voldsutøveren en posisjon som offer for indre eller ytre styrte prosesser, mens andre tilbyr en posisjon som en kompetent aktør, som er ansvarlig for egne handlinger.

Familievernkontorene er pålagt fra departementet å registrere all vold, som et ledd i og synliggjøre problematikken i en offentlig statistikk. Paradoksalt nok kan det se ut til at det ikke eksisterer noen enhetlige kriterier for voldsbegrepets innhold hos familieterapeutene.

Det kan se ut til at familiekontorene i for liten grad har klare kriterier for å avgjøre hvilke hendelser og handlinger som skal legges til grunn for å avgjøre om hendelser er vold. Bruk av standardiserte kartleggingsverktøy kan muligvis tenkes å bevege seg i en retning av å være en normativ terapeut, og slik sett utfordre den systemiske tenkningen. Slik jeg ser det er det viktig at familieterapeutene unngår å havne i relativismens hengemyr, hvor man ikke tar stilling til hva som faktisk skal betegnes som vold. Konsekvensene av dette kan være farlig.

Jeg har imidlertid stor tro på at de gode terapeutiske idealene som å lete etter mening, være opptatt av klienten, vise positiv nysgjerrighet, ikke behandle det som blir sagt som et faktum, men være en deltager i en dialogen og få fram rike beskrivelser, er svært viktige å ha med seg, også i møte med voldsproblematikken. Det vil gi et godt utgangspunkt for dette arbeidet.

Innhold

Innhold	4
1.0 Innledning.....	6
1.1 Samfunnets fokus på vold	7
1.2 Voldens omfang og offentlige føringer.....	8
1.2.1 Vold i nære relasjoner – et satsingsområde.....	9
1.3 Diskurser om vold, menn som utøver vold og familieterapi.....	10
1.4 Undersøkelsens problemstilling og mitt mål med undersøkelsen.....	13
1.5 Kunnskapssituasjonen	14
1.6 Oppgavens oppbygging.....	15
2.0 Metode.....	16
2.1 Refleksjon over vitenskapsteori	16
2.2 Diskursteori og sosiale konstruksjoner	18
2.3 Diskursanalyse som teori	19
2.4 Utvalg.....	21
2.5 Diskursanalyse som metode.....	23
2.5.1 Intervjuesamtalen – en gjensidig utforskning av mening.....	23
2.5.2 Min tilgang til terapeutenes diskurser – intervjuemetodens begrensninger.....	25
2.5.3 Analyse av intervjuene	26
2.5.4 Eksempel på kategorisering av diskurser	29
3.0 Teori og Empiri	30
3.1 Kvinners rett til å bli beskyttet fra menn som utøver vold.....	30
3.2 Voldsspiralen skal brytes gjennom et styrket behandlingstilbud til voldsutøver.....	31
3.3 Vold som makt – og kulturell ambivalens	31

3.4 Vold – et komplekst begrep	32
3.5 Fysisk og psykisk vold – i et indre forhold	33
3.6 Samhandling og voldens mening	34
3.7 Teoretiske perspektiver	35
3.7.1 Diskurser om vold – flere nivåer	35
3.7.2 Biologisk diskurs om vold.....	35
3.7.3 Psykologisk diskurs om vold.....	36
3.7.4 Feministisk diskurs om vold	36
3.7.5 Sosiologisk diskurs om vold	37
3.7.6 Kjønn som en usynlighetskappe og habitus-begrepet	38
4.0 Presentasjon av ”funn”	39
4.1 Introduksjon til ny forståelse.....	39
4.1.1 Familieterapeutenes utfordrende landskap.....	39
4.2 ”Det er veldig mye som kan legges inn i merkelappen vold”	40
4.3 Slaget er mitt - Ansvarsdiskurs i kamp?.....	48
4.3.1 Kom deg på kurs!	50
4.3.2 Det er ikke rart at.....	51
4.3.3 Frustrasjon og aggresjon	53
4.3.4 Stakkars mann	55
4.3.5 Fra kvinne til kvinne til forskjell fra kvinne til mann – eller fra mann til kvinne...	58
4.4 Å arbeide med volden i parforholdet, individuelt eller ikke i det hele tatt?.....	60
4.4.1 Terapeutenes tyngende ansvar	60
4.4.2 Noen-ganger-mennene eller verstingene.....	63
5.0 Avslutning og oppsummerende diskusjon	68
5.1 Undersøkelsens betydning for framtidige praksiser.....	71

1.0 Innledning

”Jeg kan ikke se din smerte.

Jeg kan ikke høre dine skrik.

Jeg kan ikke kjenne din redsel.

Jeg kan ikke føle dine svik

Si meg, hvem er du egentlig?”

T.E. Davey 1998

Tema i denne oppgaven er hvordan terapeuter på familiekontor¹ møter og samarbeider med par hvor mannen har utøvd vold² mot kvinnen; - med særlig fokus på den voldsutøvende mannen.

Min vei inn i arbeidet med denne oppgaven er knyttet til egne erfaringer gjennom å arbeide med kvinner og barn som har blitt utsatt for vold og seksuelle overgrep. Jeg har møtt kvinner som har vært fortvilet. For noen har fortvilelsen blant annet vært knyttet til en opplevelse av og ikke bli sett, hørt og forstått av hjelpeapparatet generelt og familiekontoret spesielt, når kvinnene, alene eller sammen med mannen, har søkt hjelp for volden de har blitt utsatt for i parforholdet. Jeg har også møtt mange barn som har fått sin oppvekst preget av vold. Mitt arbeid med disse kvinnene og barna har gjort sterkt inntrykk og satt mange spor. Jeg har ofte stilt meg spørsmålene; hvordan får disse barna det når de blir eldre? Hvordan vil de fungere i relasjoner på skolen, i fritiden, og senere med en kjæreste? Det er godt dokumentert gjennom forskning at mange av disse barna selv blir voldsutøvere³ i voksen alder. Hvordan vil de da oppleve å bli møtt av andre mennesker? Hvilken hjelp kan de få hvis de søker den? Vil de bli sett som de genuine menneskene de er, eller vil de bli avfeid med at de for eksempel er syke

¹ Begrepet familiekontor omfavner både familievernkontor og familierådgivningskontor.

² Den enkleste definisjonen på vold er; ”Vold er enhver bruk av fysisk makt for å skade andre” (Isdal 2000:35). Denne oppgaven vil imidlertid ha fokus på en utvidet forståelse av vold, som kan defineres slik; ”Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre som den vil” (Isdal 2000:36)

³ Det er svært viktig for meg å påpeke at å typifisere eller demonisere mennesker ved å gjøre dem identiske med enkelthandlinger fører til en reduksjonisme i form av en fremmed- og objektgjøring av mennesket. I den forbindelse støtter jeg meg til Hammerlins utsagn om at det finnes ikke volds menn eller voldsutøvere, bare personer som også begår voldshandlinger (Hammerlin 1997 I Råkil 2002). For enkelthetens skyld, og for å få en bedre flyt i oppgaven vil jeg likevel benevne mannen som utøver vold for voldsutøver i denne undersøkelsen.

eller onde? Jeg tror ikke det finnes noen entydig svar på disse spørsmålene. Her vil vi støte på mange dilemmaer og flere kryssende hensyn, kanskje mer i forhold til denne problematikken enn på noen andre områder? Hvordan vi posisjonerer oss og håndterer disse dilemmaene og hensynene er påvirket av våre erfaringer, verdier, faglige- og kulturelle diskurser⁴ i våre omgivelser (Winslade 2003 I Kopperud 2007). Sett ut fra en postmodernistisk og sosialkonstruksjonistisk horisont er det slik at det alltid vil finnes flere sannheter og måter å forstå på, og dermed uendelig antall måter å forholde seg til menneskelige utfordringer og dilemmaer på. Det er fra denne horisonten denne oppgaven har blitt til. Denne måten å se verden på har satt sitt preg på mitt materiale fra første stund, først gjennom datainnsamling og tolkning, og deretter hvordan jeg forstår annen teori og forskning.

1.1 Samfunnets fokus på vold

Volden som foregår i hjemmene har gradvis fått økt oppmerksomhet siden 1970-tallet. Særlig har den feministiske bevegelsen bidratt til at menns vold mot kvinner har blitt gjort til et tema. I likhet med incest og seksuelle overgrep kan strategien sies å ha vært synliggjøring og ansvarliggjøring. Aktuelle forklaringsfaktorer har i stor grad vært knyttet til kjønn, menns makt og kontroll over kvinner og manglende likestilling (Hydén 1995; Råkil 2002; Skjørten 1994). Da jeg begynte å arbeide på et krise- og incestsenter for 12 år siden ble volden som foregikk i hjemmet beskrevet som ”husbråk”. En slik benevnelse har både en reduserende og bagatelliserende effekt, men var i sin tid et betegnende begrep på at vi tradisjonelt har hatt en holdning om at det som foregår i hjemmene er privat. I dag blir denne volden i stor grad benevnt som ”vold i nære relasjoner” og ”familievold”, og belyses med stor kraft i media, i samfunnsdebatter og dels gjennom forskning. Til tross for at denne problematikken har fått økt fokus, er det likevel slik at denne type vold fremdeles oppfattes som et delvis skjult samfunnsproblem. Voldserfaringer karakteriseres av hemmelighold, noe som henger sammen med at vold er beheftet med skam, frykt, angst, skyld og mulighet for straff. Voldshandlingene er kriminalisert og som privat erfaring tabubulagt (Leira 1990; Saur 2003;

⁴ Begrepet diskurs har i de seneste tiår blitt benyttet både i vitenskapelige tekster og debatter, uten at det blir nærmere definert (Jørgensen og Phillips 1999). Jeg har hentet begrepet fra filosofen og historikeren Michel Foucault. I boken ”The archeology of knowledge” refererer han til begrepet på denne måten; ”the general domain of all statements, sometimes as an individualizable group of statements, and sometimes as an regulated practice that accounts for all statements” (Foucault 1972:80). Diskurser omhandler med andre ord både ytringer og praksiser.

Saur 2007). Det er derfor grunn til å tro at det eksisterer store mørketall⁵. Mørketallene må også ses i lys av hvor tidligere forskning har hentet sine opplysninger. Voldsbildet slik vi kjenner det i dag er i stor grad preget av data som enten har blitt gitt av de kvinnelige ofrene eller data fra de som faktisk søker behandling eller har havnet i politiets statistikk. Med andre ord preges voldsbildet i stor grad av to parter – kvinnene og verstingene. Statistikk fra Hr. Normal glimrer med sitt fravær. Når kunnskap mangler er det fort gjort at Hr. Normal gjøres til en gjengangervoldsmann i likhet med verstingen (Holter I Råkil 2002). Til tross for mørketall er det mye som tyder på at det i all hovedsak er kvinner og barn som utsettes for denne type vold. Dette betyr selvfølgelig ikke at det ikke finnes menn som utsettes for vold av kvinner, at volden ikke eksisterer i homofile og lesbiske forhold eller at voksne barn utsetter sine foreldre for vold. Og sist, men ikke minst at barn utsettes for vold av sine foreldre. Denne undersøkelsens fokus handler om menns vold mot kvinner⁶.

1.2 Voldens omfang og offentlige føringer

I regjeringens handlingsplan (2004-2007) viser leverkårsundersøkelser at 10.000 – 20.000 norske kvinner utsettes for vold fra en person de har en nær relasjon til. Landets krisesentre registrerte i 2007 ca 1800 kvinner som søkte opphold (Hirsch & Nørgaard 2008). I 2005 og 2008 foretok Justisdepartementet voldsmålingen ”En uke med vold i nære relasjoner”. Målingen hadde som mål å gi et øyeblikksbilde av hvor mange henvendelser om vold hjelpeapparatet får i løpet av en tilfeldig valgt uke. Det viste seg at den siste målingen registrerte 1357 henvendelser. Det var dobbelt så mange som ved målingen i 2005. Tallene viser et stort omfang av mennesker som berøres av det alvorlige temaet som vold i nære relasjoner er. Vold er brudd på grunnleggende menneskerettigheter, og mange hevder at det kan være vanskelig å snakke om oppnådd likestilling så lenge kvinner og barn utsettes for slike krenkelser (FN Sambandet 2005). Norge har kommet langt hva angår et likestilt samfunn, og bekjempelsen av vold i nære relasjoner er i dag et av regjeringens hovedsatsningsområde .

⁵ Uttrykket mørketall formidler et omfang som antas å være høyere enn det man har belegg for gjennom undersøkelser.

⁶ Når jeg videre i oppgaven benevner voldsutøver som ”han” og offer som ”henne” er det fordi at det er det som er gjeldende for denne oppgaven.

1.2.1 Vold i nære relasjoner – et satsingsområde

Både sittende og tidligere regjeringer har hatt vold i nære relasjoner som et satsningsområde. Regjeringen Bondevik I utformet handlingsplanen 2000-2003, ”Vold mot kvinner”, som hadde hovedfokus på de volds- og trusselutsatte kvinnene. Både denne og de senere års handlingsplaner har vektlagt at mange innen hjelpeapparatet har for lite kunnskap om vold, noe som kan føre til at man ikke ser vold som en av de bakenforliggende årsakene til en atferd eller situasjon (Handlingsplan 2000-2003; NOU 2003:31; Handlingsplan 2004-2007). For å gjøre noe med dette anbefalte regjeringen Stoltenberg I blant annet gjennom NOU 2003: 31, ”Retten til et liv uten vold” at kunnskap om vold mot kvinner blir tatt inn i utdanningen ved universiteter og høyskoler. Det er viktig at hjelperen klarer å se helheten av hvilke ressurser nettverket, offeret og hjelpetilbudene kan bidra med. Bondevik II la i sin tid fram handlingsplanen 2004-2007, ”Vold i nære relasjoner”, som hadde et hovedfokus på hjelp- og beskyttelse til volds- og trusselutsatte i nære relasjoner. Regjeringen Stoltenberg II forpliktet seg videre gjennom Soria-Moria-erklæringen å styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner. Dette har blant annet resultert i en ytterligere ny handlingsplan, Vendepunktet (2008-2011).

Denne handlingsplanen vektlegger gjennom 50 punkter at voldsspiralen skal brytes. Blant annet sies det at behandlingstilbudet til voldsutøver skal styrkes, forebygging skal skje gjennom holdningsendringer, samt at forskning- og utviklingsarbeid skal iverksettes og videreføres (Vendepunktet 2008-2011). Regjeringen har videre sørget for skjerpet strafferammer for vold i nære relasjoner og etablering av barnehus over hele landet. Vendepunktet vektlegger at det er et offentlig ansvar å bidra til å forebygge og hindre vold i alle grupper av befolkningen (Storberget 2008). På bakgrunn av dette vil jeg våge meg til å si at trenden ser ut til å ha utviklet seg fra å ha hovedfokus på de voldsutsatte kvinnene, til og i større grad inkludere barna. Det er ingen hemmelighet at vår nåværende justisminister, Knut Storberget, har et stort hjerte og engasjement for temaet vold i nære relasjoner. Han har spesielt påpekt viktigheten av å ha fokus på barna som berøres av denne volden. Samtidig kommer det fram av handlingsplanen (ibid) at forebygging må skje på flere plan, noe som også inkluderer et fokus på hjelpetilbudet til voldsutøver. Økt fokus og satsning har ført til et stadig bedre tilbud til voldsutsatte kvinner og barn. Hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøver har blitt noe utvidet. En undersøkelse fra 2007 (Storberget 2007) viser at det fremdeles er mangelfullt. Det er fortsatt slik at vold i nære relasjoner representerer et individuelt problem, et samfunnsproblem og et helseproblem av stort omfang.

På oppdrag av Sosial- og helsedirektoratet og Justis- og politidepartementet har Wenche Jonassen og Maiken Paulsen ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress – NKVTS kartlagt hjelpetilbudet til voldsutøvere slik det ser ut i dag. De har funnet at det i dag kun eksisterer 18 hjelpe- og behandlingstilbud som er åpne for de som selv ønsker hjelp⁷. Åtte familiekontor oppgir at de gir et slikt tilbud. I tillegg finner vi Alternativ til Vold, enkelte psykiatriske institusjoner og Reform ressurscenter for menn. Behandlingen gis i form av samtalegrupper og enesamtaler. Jonassen påpeker at det er ønskelig med flere lavterskel tilbud, for eksempel gjennom familievernkontorene. (ibid)

1.3 Diskurser om vold, menn som utøver vold og familieterapi

Familieterapifeltet startet sin utvikling i en rekke ulike land på 50-tallet (Carr 2000). Opprinnelsen fant sted i amerikanske miljøer (Jensen 1994). Intensjonen var at hele familien skulle møte og delta i terapien (Carr 2000). Utviklingen var en motreaksjon mot et snevert og begrenset individfokus som på den tiden var rådende innen psykologi og psykiatri. Felles for alle sentrale drivkrefter i familieterapifeltet har vært en erkjennelse av at menneskelige problemer må forstås som interpersonlige. En slik forståelse krever en tilnærming som henvender seg direkte til relasjonen mellom menneskene (Helle 2004 i Helle & Johannesen 2007). I Norge ble de første familievernkontorene etablert i midten av 50-årene. Her til lands har utvikling og praksis derimot vært preget av å arbeide med par med samlivsproblemer. Både i inn- og utland har systemperspektivet hatt en sterk forankring innen familieterapifeltet (Hårtveit & Jensen 2004).

Familieterapi og systemisk teori har sine røtter fra biologen og antropologen Gregory Bateson. Utviklingen etter Bateson har gått i ulike retninger. Alle retningene har imidlertid noen sentrale begreper som går igjen. Dette er begreper som sirkulære og ikke-lineære beskrivelser, nøytralitet og terapeuten som ikke-ekspert (Jones 1996). Systemisk familieterapi legger liten vekt på det normative, idet man heller søker å unngå å trekke skiller mellom ønsket og uønsket atferd, mellom vanlig og uvanlig, samt mellom friskt og sykt. Den enkeltes subjektive opplevelse og forståelse er sentralt i terapien (Schjødt & Egeland 1989). Implisitt

⁷ Undersøkelsen viser at det eksisterer 57 instanser med 64 tilbud til voksne med volds- og aggresjonsproblemer, 46 av disse tilbudene er for de som har sonet i fengsel, er i rusomsorg eller i psykiatriske institusjoner. Tilbudene er i hovedsak geografisk plassert på Østlandet og i Sør-Norge.

ligger det her at vanlige idealer innenfor familieterapikonteksten er å opptre lite styrende, være opptatt av det klienten er opptatt av, "følge etter" klientene. Klientenes frivillighet har vært flagget høyt (Hubble, Duncan & Miller 1999). Menneskers opplevelse anses å være både pluralistiske og relative (Stefansen 2005). Når et familiemedlem begår vold, forstås dette som et familieproblem. Volden er et uttrykk for at familiesystemet ikke fungerer. Problemene må derfor løses gjennom at familiemedlemmene finner fram til nye og mer konstruktive måter for samspill (NOU 2003:31). På bakgrunn av det ovennevnte kan jeg kanskje våge meg til å si at den rådende diskursen innen familievern har vært og jobbe med volden som et kommunikasjonsproblem i parforholdet, som må løses i parterapi, og ikke individuelt?

Familievern har både blitt kritisert og tatt selvkritikk for å overse og mangle kompetanse i forhold til familievold. Kritikken rettes mot familieteoretiske modeller, særlig systemiske modeller, parterapi og dets mangler i møte med vold. I systemteorien fokuseres det på system, relasjoner og kommunikasjon. Familieteoretikerne kritiseres for å ha motvilje mot å anerkjenne eksistensen av begrepene makt, kontroll, kjønn og ansvar; et begrepsapparat som kritikerne mener er helt nødvendig i synliggjøringen av vold (Aldarando & Straus 1994; Dell 1989; Skårderud 1989 I Råkil 2002). Hovedinnvendingene mot parterapi er at den tilslører voldsutøverens ansvar for volden, og at kvinnen får som oppgave å hindre at hun blir utsatt for vold igjen (Adams 1988). Det har med andre ord, i flere ulike sammenhenger, blitt tydeliggjort at en systemisk tilnærming i arbeid med vold er til hinder for at voldsutøver tar ansvar for utøvelsen. Dermed er den samme tilnærmingen også et hinder for at han tar ansvar for at volden skal opphøre. Solveig Karin Bø Vatnar (2000) reflekterer over kritikken mot familievern, og hevder at myten om at man på familievernkontoret må møte til parsamtaler, lever lenge etter at inntakskriterier og terapeutiske holdninger er endret. Vatnar hevder imidlertid i sin artikkel at fokuset på vold i familien har blitt tydeligere i de senere år (Vatnar 2000 I Råkil 2002). Fra 2001 finnes vold også som en egen kategori i departementets offentlige statistikk for familievernkontor. Alle familieterapeuter må for hver journal vurdere om vold i parforholdet, vold i relasjon til barn, eller vold i relasjon til andre, har vært tema i terapien, og hvorvidt vold har vært hovedtema for terapien.

Flere familiekontor har de siste årene hatt et økt fokus og vist en spesiell interesse for familievold.⁸ Spesielt kan det nevnes at familiekontoret i Vest-Agder 2002 opprettet et eget familievoldsteam som har vært aktive til utvikling av modeller for å arbeide med denne problematikken. I 2005 og 2006 var kontoret med i det landsdekkende prosjektet; ”Barn som lever med vold i familien”⁹. Prosjektet har sammen med andre tiltak og medienes generelle interesse, bidratt til økt fokus på dette vanskelige og utfordrende tema. Det har videre bidratt til å knytte kontakter mellom politi, barnevern og familiekontor. Flere familiekontorer har siden den gang fulgt opp dette eksemplet. Imidlertid konkluderer prosjektet med at de i liten grad har lyktes med å integrere voldsutøver i prosessen, og at det her ligger en sentral utfordring i å finne gode strategier for å inkludere denne. Erfaringene fra prosjektet har munnet ut i noen refleksjoner som kan utfordre den tidligere, og muligens rådende diskursen i familievernet; bør tradisjonelle terapeutiske idealer utfordres ved at en inntar en mer normativ rolle? Vil i tilfelle de mer normative familieterapeutene bli en utfordring for familieterapifeltet? Og hva vil det eventuelt generere av behov for økonomi og ressurser? Å utarbeide gode tiltak vil kreve at det offentlige setter av mer ressurser til flere stillinger og kompetanseheving (Steinkopf, Leite, Spikkeland, Karlsen og Lunde 2006).

Flere offentlige føringer peker på behovet for å tilføre økonomi og ressurser til kompetansehevende tiltak innen familievernet. Regjeringenes handlingsplan ”Vendepunktet” (2008-2011), har rettet fokus mot at barne- og familievernet skal få styrket sin kompetanse vedrørende vold og familier som lever med voldsproblematikk. I Barne- ungdoms- og familieetatens årsmelding (2007) heter det at familievernet har en særlig oppgave når det gjelder vold i nære relasjoner. I følge undersøkinger har familievernet kontakt med ca 5000 familier hvert år hvor vold er et tema. Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratets Rapport 1-2005 ”Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep mot barn” uttales følgende: ”Det er viktig at familievernkontorene har kompetanse om vold i parforhold og har metoder til å håndtere dette”. Det er i dag en økende interesse og fokus på vold i nære relasjoner, samt et skjerpet fokus på at den som utøver volden må ta ansvar. Med denne dreiningen kan det se ut til at den

⁸ Benyttet litteratur bruker ofte termene familievold og vold i nære relasjoner når det refereres til menns vold mot kvinner og barn. I denne oppgaven benytter jeg termene vold i nære relasjoner, par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen og vold i parforhold om hverandre når jeg snakker om menns vold mot kvinner.

⁹ Prosjektet, ”Barn som lever med vold i familien”, er et samarbeidsprosjekt mellom Alternativ til Vold (ATV) i Oslo og Senter for Krisepsykologi i Bergen. Prosjektet er initiert og finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet, og startet sitt arbeid i 2004 med en varighet over en 3års periode. Hovedfokus har vært kunnskapsutvikling i familievernet. 9 utvalgte familiekontor har deltatt, og har mottatt hyppig veiledning underveis, i tillegg til at det har vært arrangert seminarer for ansatte på disse kontorene (ATV Stiftelsen 2009)

tidligere diskursen innenfor familievernnet om hvordan voldsproblematikken ivaretas, nå settes under press. Hvilke praksiser forteller familieterapeutene om? Er de i tråd med tidligere og/eller senere diskurser?

Psykolog og grunnlegger av behandlingstilbudet ”Alternativ til vold” Per Isdal, var en av de som rettet en offentlig kritikk mot familievernnet når det gjaldt deres håndtering av voldsproblematikken. I 1989 frarådet han par med dette problemet å gå til familievernnet fordi de jobbet med paret felles. Alternativ til Volds filosofi bygger, i motsetning til det som har vært tradisjonelt innen familievernnet, på en klar stillingstagen som er normerende når terapeutene møter mennesker med voldsproblematikk. I den senere tid har imidlertid ord beveget seg til handling, og i artikkelen, ”Det kunne bli et bra ekteskap ut av dette” (Ingebrigtsen og Isdal 2007), konkluderer Isdal, som både har samarbeidet og vært veileder for familievernkontor i Rogaland, at det er bedre å jobbe sammen enn å snakke om hvordan man skal jobbe sammen.

1.4 Undersøkelsens problemstilling og mitt mål med undersøkelsen

At volden som foregår i nære relasjoner har fått økt oppmerksomhet, og at dette er et alvorlig og viktig tema som tidligere har vært tabuisert, er i seg selv ikke tema for denne oppgaven. Det er for så vidt heller ikke opplevelsene og erfaringene til de som lever med volden i hverdagen. Men deres beskrivelser av virkeligheten bidrar til å konstruere offentlighetens diskurser av volden som foregår i nære relasjoner. Disse diskursene er igjen konstituerende for hvilke praksiser de ulike hjelpeinstansene utøver når de møter offer(e) og/eller utøver av vold. I forlengelsen av dette er disse praksisene konstituerende for hvilke diskurser familieterapeutene forholder seg til når de møter par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen. Hvilke diskurser og praksiser om vold, voldsutøver og terapi kommer til uttrykk i intervjuer med familieterapeuter på familiekontor er hovedtema i denne oppgaven. Problemstillingen som undersøkes er formulert slik;

- Hvilke diskurser om vold, voldsutøver og terapi, tar terapeuter på familiekontor i bruk når de arbeider med par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen?

I min undersøkelse er jeg altså opptatt av å finne ut hvilke diskurser som er gjeldende eller er ”i arbeid” hos familieterapeuter på familiekontor når de arbeider med par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen. Det er spesielt den voldsutøvende mannen som jeg vil rette mitt fokus på. I tråd med Foucaults syn på diskurser er jeg opptatt av det historiske perspektivet. Jeg vil se på hvilke diskurser som gjør seg gjeldende i dag, og om diskursene for eksempel har endret seg etter kritikken som har vært rettet mot familievernnet, om at den systemiske tenkningen bidrar til å tilsløre volden. Videre er jeg opptatt av hva slags betydning faglitteraturen og offentlige føringer, som vektlegger at volden må forstås i et utvidet perspektiv, har for familieterapeutenes perspektiver? Sist, men ikke minst, vil jeg ha fokus på hva slags betydning familieterapeutenes teoretiske og metodiske preferanser har for hvordan de betrakter og behandler par med voldsproblematikk.

Mitt mål med undersøkelsen er altså å synliggjøre hvilke diskurser som danner kontekst for familieterapeuters ytringer og praksiser i møte med par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen. Jeg håper at en slik synliggjøring vil bidra til refleksjon og diskusjon av nåværende og framtidige praksiser med hensyn til hvordan familievernnet møter og arbeider med disse parene, og forhåpentligvis vil dette komme dem til gode.

1.5 Kunnskapssituasjonen

Termen kunnskapssituasjonen brukes her i betydning av teoretisk og erfaringsbasert kunnskap om voldstemaet. Dette er et tema som gjennom årene etter hvert spenner seg over et stort litteratur- og forskningsfelt (Råkil 2002). Kunnskapsstatus i dag viser at volden som foregår i nære relasjoner er alvorlig og skadelig for alle som berøres av den, og at denne problematikken omfatter svært mange mennesker. Forskningsfeltet er preget av stridigheter og ideologiske føringer (Pape og Stefansen 2004). Dette vil bli nærmere redegjort for i teori- og empirikapitlet, hvor jeg presenterer forskning og utredninger som har direkte relevans for denne studien. Det er ellers særlig tre voldsforskere og behandlere som denne undersøkelsen støtter seg på; Sosiologen, Mogens Møller og psykologene, Per Isdal og Marius Råkil.

Det er skrevet flere hovedfags- og mastergradoppgaver om vold i nære relasjoner, men jeg har ikke lyktes i å finne noen som tar utgangspunkt i familieterapi og voldsutøver. Den norske

sosiologen, Geir Aas (1995) har skrevet en avhandling om vold i parforhold. Hans hovedanliggende har vært å kartlegge ulike måter å forstå vold i parforhold og særlig mishandling av kvinnelige samlivspartnere. En viktig målsetting med undersøkelsen var å presentere, kategorisere og diskutere ulike teorier og undersøkelser om emnet, og relatere dem til ulike forklaringsmodeller. Han trekker fram at volden må forstås innenfor rammene av en feministisk forståelse, der det patriarkalske herredømmet blir sett på som en overordnet forklaring (Møller 2002). Sist, men ikke minst vil jeg også nevne voldsforskeren Kristin Skjørten. Hun har gjennom 25 år forsket på vold i familien. Hennes undersøkelser har hver for seg hatt fokus på kvinnene, barna og mennene. Hun er kjent som en av Nordens fremste eksperter på området. I denne sammenhengen vil jeg spesielt nevne hennes doktoravhandling, ”Voldsbilder i hverdagen”, som tar for seg menns forståelse av kvinnemishandling. Avhandlingen har gitt viktige bidrag til forståelsen av – og kampen mot - kvinnemishandling (Skjørten 1994).

1.6 Oppgavens oppbygging

I kapittel 1 har jeg presentert tema og problemstilling, samt introdusert bakgrunn for mitt valg av tema. Jeg har gitt en redegjørelse for samfunnets fokus på vold og faglige diskusjoner om håndtering av voldsproblematikken i familievern, for å introdusere aspekter ved undersøkelsens temaer videre gjennom oppgaven. Av den grunn har innledningskapitlet blitt noe omfattende. I kapittel 2 reflekterer jeg over vitenskapsteori, og introduserer en postmodernistisk og sosialkonstruksjonistisk forståelse av kunnskap og viten. Jeg redegjør videre for diskursanalyse, og setter dette i sammenheng med det sosialkonstruksjonistiske perspektivet. Diskursanalysen forankres videre til undersøkelsens metodiske fremgangsmåte, oppbygging og gjennomføring. Jeg har valgt å plassere metodekapitlet før teori og empirikapitlet, først og fremst fordi sosialkonstruksjonismen også influerer mitt syn på kunnskap og viten, og således vil følge denne oppgaven som en rød tråd. I oppgavens teori og empirikapittel, som er det tredje, presenterer jeg ulike syn og holdninger i forhold til vold, ulike definisjoner på vold som hver for seg tar for seg en utvidet definisjon, samt ulike perspektiver eller diskurser om vold. Kapittel 4 har fire underkapitler, hvorav de tre siste tar opp og belyser hvilke diskurser familieterapeutene har om vold, voldsutøver og terapi – og hvilke praksiser de viser til. Kapittel 5 er oppgavens avslutningskapittel, hvor jeg oppsummerer funnene og reflekterer over undersøkelsens betydning for praksisfeltet.

2.0 Metode

2.1 Refleksjon over vitenskapsteori

Denne oppgaven bygger på en kvalitativ intervjuundersøkelse av familieterapeuter på familiekontor. Kvalitativ forskning egner seg godt når hensikten er å få innsikt i eller forstå sosiale fenomener (Thagaard 2003). Undersøkelsen tar utgangspunkt i en sosialkonstruksjonistisk¹⁰ forståelse, som befinner seg under den postmoderne paraplyen. Den amerikanske psykologen og familieterapeuten Harlene Anderson (2003) fremholder at det postmoderne synet på kunnskap og virkelighet i så henseende ikke noe nytt, som har oppstått med familieterapifeltet eller sosialkonstruksjonismen. Gjennom hermeneutikken¹¹ har dette synet på kunnskap vært underbygd av sterke og troverdige filosofiske ideér, og har røtter langt tilbake i tid. Forståelser plassert under den postmoderne paraplyen bygger på forestillinger om at virkeligheten ikke finnes der ute, men konstrueres gjennom kollektiv oppfattelse. Sosialkonstruksjonismen vektlegger at det er gjennom sosial samhandling, språket og kulturen vi lever i at vi forstår virkeligheten og tillegger den mening (Anderson 2003; Lundby 1998).

Den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen er godt egnet til min undersøkelse gjennom dens fokusering på språket, og betydningen språket har for vår oppfatning av virkeligheten (Thagaard 2003). Undersøkelsens problemstilling viser at jeg er opptatt av å finne ut av hvordan familieterapeutene uttrykker seg når de får voldsproblematikken inn i terapirommet, og hvilke konsekvenser får dette for praksis? Jeg har lest og latt meg inspirere av Ella Kopperuds (2007) masteroppgave i familieterapi, som omhandler barn på familiekontor. I likhet med meg var hun opptatt av familieterapeuters diskurser, og hun tok også utgangspunkt

¹⁰ Begrepene sosialkonstruksjonisme og konstruktivisme har mange likhetstrekk og brukes av og til litt om hverandre. Begge perspektivene har som utgangspunkt at vi ikke har mulighet til å erkjenne virkeligheten på en objektiv sann måte, men at virkeligheten blir konstruert (Anderson 2003; Lundby 1998). Svært forenklet kan en si at konstruktivisme er en individuell og subjektiv, skapende, kognitiv prosess, mens sosialkonstruksjonisme er å skape viten og mening gjennom den språklige akten som skjer i samtalen (Hårtveit og Jensen, 2004).

¹¹ Hermeneutikken har røtter tilbake til 1600-tallet, hvor den oppsto som en metode for å kunne analysere og sikre hensiktsmessig fortolkning av det skrevne ord, i bibelen og i andre litterære tekster. Senere har metoden utviklet seg til også å fortolke og forstå menneskelig atferd. Hermeneutikken slik vi kjenner den fra det tyvende århundre, forbindes blant annet med Hans-Georg Gadamer og Jürgen Habermas. Med disse filosofene begynte hermeneutikken å bevege seg i retning av det postmoderne. Gruntanken i hermeneutikken kan sies å være at det ikke er mulig å nå fram til en sann forståelse, da forståelsen hviler på menneskenes fortolkning (Anderson 2003:67-69).

i en postmodernistisk og sosialkonstruksjonistisk forståelse. Hun viser til at forskerne Egon Guba og Yvonna Lincoln skriver om konkurrerende paradigmer¹² innen kvalitativ forskning. De hevder at spørsmål om metoder er styrt av spørsmål om paradigmer; altså hvilke grunnleggende antagelser eller verdensbilde forskeren befinner seg innenfor (Guba & Lincoln 1998 I Kopperud 2007).

Professor i sosiologi og samfunnsgeografi, Tove Thagaard (2003) peker på at det postmoderne synet på viten er et alternativ til det som er regnet som det tradisjonelle modernistiske kunnskapssynet. Innenfor et slikt kunnskapssyn betraktes vitenskapelige fakta som objektive, generelle og allmenngyldige. Guba og Lincoln (2005:200) viser i sin analyse av paradigmer innenfor samfunnsvitenskap, til et skille mellom et realistisk grunnlagsperspektiv og det de selv benevner som ”nye” paradigmer med en konstruktivistisk orientering. De foreslår et alternativt paradigme som bryter med den positivistisk orienterte tradisjonen, og benytter selv et konstruktivistisk utgangspunkt for sin forskning. Kunnskapssynet beveger seg dermed fra ontologisk realisme til ontologisk relativisme (Guba & Lincoln 1998:195).

Jeg plasserer meg selv godt under det sosialkonstruksjonistiske og språkssystemiske paradigme, og er derfor naturligvis opptatt av diskursive praksiser. Innenfor dette paradigmet viser diskursanalyse seg som en godt egnet metode til å identifisere diskurser slik de kommer til uttrykk hos familieterapeutene i min undersøkelse. Forsker Iver B. Neumann (2001) påpeker i denne sammenheng at diskursanalytikeren er mer opptatt av det vordende; hvorledes og hvorfor ting fremtrer som de gjør, mer enn det værende. Diskursanalyse har derfor den fordel at man kan si noe spesifikt om en liten del av verden. Thagaard peker også på dette viktige poenget når hun hevder at forståelsen som forskeren utvikler i løpet av forskningsprosessen har sitt grunnlag i forskerens vitenskapsteoretiske forståelsesramme. Forståelig nok vil dette i stor grad prege hva forskeren faktisk fokuserer på (Thagaard 2003).

¹² Begrepet paradigme stammer fra den amerikanske fysikeren og filosofen Thomas Kuhn, og kan defineres på denne måten; ”Et paradigme er et sett av prosedyrer som et kollektiv anvender i sin praksis. Et kollektiv er styrt av et paradigme i den forstand at dets praksis alltid utføres i overensstemmelse med bestemte typiske (paradigmatiske) prosedyrer for problemløsning (Jensen J. 1986 I Jensen P. 1994).

Min viten og erfaring som jeg har tilegnet meg gjennom livet generelt og gjennom utdanning og arbeid med kvinner og barn som har vært utsatt for vold spesielt, vil være med meg som en usynlig kappe. Likeså vil informantene bære med seg sin usynlige kappe. Vi har alle våre fordommer, som den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer ville ha sagt det. Det vil med andre ord si at vi allerede har en forståelse når vi konfronteres med noe som skal forstås. I en vitenskapelig sammenheng er det derfor viktig å reflektere over fordommens betydning (Gadamer 2001a I Mathisen 2008). Min grunnleggende forståelsesramme er preget av at jeg som en språkssystemisk og sosialkonstruksjonistisk inspirert familieterapeut er opptatt av at den objektive virkeligheten ikke finnes der ute, men den er kontekstbundet og blir konstruert i språket mellom mennesker. Det er med andre ord slik at når jeg intervjuer familieterapeutene om hvordan de forholder seg til voldsproblematikken i parforholdet, så resulterer det i og for seg at jeg ikke vil komme fram til noen selvsagt kunnskap og allmenngyldige funn. Det er heller slik ”funnene”¹³ er skapt i intervjuesituasjonen mellom undersøkelsens informanter og meg som forsker, og i interaksjon med våre fordommer, og de forståelsesmåter som skapes der og da. Kunnskapen blir konstruert i et fellesskap, i en kontekst hvor begge parter har innflytelse på konstruksjonene. Dette får betydning for at kunnskapen som utvikles i denne undersøkelsen for så vidt ikke er allmenngyldige i den forstand at det sier noe om hvordan familieterapeuter som gruppe håndterer voldsproblematikken i parforholdet. Jeg vurderer likevel informantene som representanter for familieterapeuter som arbeider med voldsproblematikken i parforholdet. Jeg anser derfor at den konstruerte kunnskapen kan ha gyldighet utover den konkrete intervjueteksten ved å skape gjenkjennelse hos leseren og muligvis også kunne tilby flere og utvidede forståelsesmåter for temaer som er relevante knyttet til vold, voldsutøver og terapi (Thagaard 2003:186-187).

2.2 Diskursteori og sosiale konstruksjoner

Diskursanalysen hviler på et sett av antagelser om at vår forståelse av verden bygger på språklige klassifiseringer som er godtroende og endringsbare sosiale overenskomster. Dette innebærer at det vi vet ikke er statisk og kan tas for gitt. Vår måte å se verden på endrer seg i takt med ny kunnskap, som igjen fører til at vi endrer vår måte å beskrive verden på. Slike beskrivelser kan vi kalle representasjoner. Vår adgang til virkeligheten går alltid gjennom

¹³ Jeg anser at begrepet, ”funn” i og for seg ikke er et godt egnet begrep innenfor den sosialkonstruksjonistiske forståelsen, da det ikke er snakk om allmenngyldige og objektive funn. ”Funnene” er satt i anførselstegn for å poengtere at det er et resultat av en samskaping og kontekstbunden kunnskap.

språket, og det er nettopp gjennom språket at vi konstruerer representasjoner av virkeligheten. Mennesker påvirker og blir påvirket i sosiale relasjoner slik at disse representasjonene også er medskapende til ny forståelse og nytt virkelighetsbilde (Jørgensen og Philips 2006 m.fl). En overordnet tankegang er at sosiale fenomener aldri kan ses på som statiske og ferdige, implisitt ligger det her at det aldri kan være snakk om en total betydning. Det vil alltid foregå sosiale kamper om definisjoner av samfunn og identitet. Utfallet av disse kampene får sosiale konsekvenser. En diskursanalyse vil derfor rette seg mot å følge disse kampene om å etablere entydighet i det sosiale.

2.3 Diskursanalyse som teori

Filosofen Michel Foucault er svært sentral innenfor diskursanalysen, og kan sies å være opphavsmannen til denne måten å behandle datamateriale på. Han utviklet nye begreper og en teoretisk forståelse som han og andre benyttet i en rekke empiriske undersøkelser (Willig 2004; Kopperud 2007). Hans versjon av diskursanalysen ble for første gang introdusert i forbindelse med en Nord-Amerikansk psykologistudie på slutten av 1970 tallet, hvor noen psykologer begynte å utforske sammenhengen mellom språket og subjektivitet. Foucault var opptatt av at diskurser setter rammer for hva som kan sies, gjøres og erfares av hvem, når og hvor. I boken *Qualitative Research in Psychology* skriver Carla Willig (2001) om Foucaults diskursanalyse. Hun støtter seg på Ians Parker når hun hevder at en diskurs kan defineres som "sets of statements that construct objects and an array of subject positions" (Parker 1994, I Willig 2001:107). En slik definisjon av diskursbegrepet posisjonerer subjekter og gjør i sin tur visse måter "å-se-verden" og "være-i-verden" tilgjengelig for oss. Diskurser tilbyr altså subjektposisjoner, noe som har betydning for hvordan verden oppfattes og erfares. Diskursenes posisjonering spiller en viktig rolle (Foucault og Schaanning 1999; Parker 1994; Willig 2001). På dette området skiller diskursteorien seg fra andre kvalitative studier, ved at det ikke er den som sier noe som utgjør studieobjektet, men utsagnene i seg selv. I stedet for å fokusere på individer som antas å ha ulike egenskaper som forklarer hvorfor de er som de er og gjør som de gjør, fokuserer diskursanalysen heller på den plass eller de muligheter som gis gjennom å uttale seg innen en viss diskurs (Börjesson og Palmblad 2007). I den norske oversettelsen av boken "Diskursenes orden" av Foucault (1999) vektlegges det at diskurser er å regne som mønstre av tolkninger som vi handler etter, ofte uten at vi selv er klar over det. De kan ligge i tatt-for-gitt-heter og i forståelser som er så godt innarbeidet at vi selv ikke stiller spørsmål ved dem. Diskursene har en usynlig kraft, som Foucault selv betegner det.

De danske forskerne Jørgensen og Phillips (1999) poengterer også at Foucault tidlig var opptatt av at sannhetsbegrepet er relativt i den betydning at det ikke er tale om en objektiv sannhet men at sannhet skapes diskursivt. Med andre ord så skaper vi sannhetseffekter gjennom representasjoner innen diskursene. Dette får betydning for maktforholdet i diskursene, fordi sannhet sees her på som innbakt i og produsert av maktsystemer. På den ene siden snakker Foucault om makt som negativ og begrensende, men samtidig var han opptatt av at makt kan være positivt og produktiv. Makt er altså nødvendig for i det hele tatt å kunne produsere noe. Makt og motmakt oppstår i relasjoner og kontekster (Willig 2001; Kopperud 2007). Dominante diskurser foretrekker de versjoner av sosial virkelighet som legitimerer de allerede eksisterende maktrelasjoner og sosiale strukturer. Noen diskurser er så godt befestet at det kan være svært vanskelig å oppdage hvordan vi kan utfordre dem, og se andre muligheter. Det er ”tatt-for-gitt-heter” som har blitt til sunn fornuft (ibid).

Ernesto Laclau og Chantal Mouffe er kjent for sin poststrukturalistiske diskursteori. De tar i bruk begrepet ”det diskursive felt”, for å forklare alle de muligheter av betydninger som diskursene utelater. Det diskursive felt kan sees på som et reservoar av betydningstilskrivninger som tegn har eller har hatt i andre diskurser, men som ignoreres i den spesifikke diskurs for å skape entydighet. Laclau og Mouffes grunnprinsipp er at alle diskurser og uttalelser alltid kunne vært annerledes og er endringsbare (Jørgensen og Phillips 1999). Det ligger i språkets natur at det alltid finnes mulige alternative konstruksjoner, slik at andre diskurser kan tre fram. En undersøkingsmodell retter seg derfor mot det som kan kalles for diskursiv kamp, hvor man gransker hvordan ulike måter å snakke om virkeligheten på kjemper for å oppnå dominans på feltet (Willig 2001). Diskurser uttrykkes både i tekst og tale, og viser seg i institusjonell praksis. Foucaults diskursanalyse har også et historisk perspektiv og utforsker på hvilke måter diskurser har endret seg over tid. Den stiller spørsmål om sammenhengen mellom diskurser og hvordan mennesker tenker og føler, og hva de faktisk gjør i praksis (ibid).

Informantene i min undersøkelse velger altså ikke fritt og bevisst hvilke diskurser som skal få innflytelse over deres måte ”å-se-verden” og ”være-i-verden” på. Det er heller slik at det er

jeg som gjennom et analysearbeid bringer inn hvilke diskurser som kan gjenkjennes i informantenes utsagn. Jeg forstår det videre slik at understrømmene av påvirkning fra andre normgivende miljøer og faglige perspektiver blir en del av terapeutenes egen vurdering. Dette blir en del av familieterapeutenes verktøykasse, som igjen påvirker hva de observerer, tenker, vurderer, og tilslutt handler. Når familieterapeutene møter par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen, aktualiseres ikke bare terapeutenes personlige og faglige kunnskap, men også forståelser, meninger og betydninger som terapeutene bevisst eller ubevisst har importert fra andre meningsmiljøer til sin forståelseshorisont. Andre meningsmiljøer betyr i denne sammenheng myndigheter og beslutningssystemer, ulike fagmiljøer, ideologiske miljøer og medier som skriver om vold

2.4 Utvalg

Som tidligere nevnt (s.12) har noen familiekontor etablert et eget tilbud til mennesker som utøver vold. For å avgrense det empiriske feltet (Andersen 2005), og foreta strategiske utvalg¹⁴ (Thagaard 2003), som i mitt tilfelle først og fremst innebar en utvelgelse av ulike familiekontor ringte jeg til Bufetat sentralt. Der fikk jeg bekreftet at majoriteten av familiekontorene ikke har et slikt spesifikt tilbud til mennesker som har utøvd vold. Dette innebærer at de fleste som søker hjelp på familiekontoret ikke møter et slikt spesielt tilrettelagt tilbud¹⁵. I min undersøkelse var jeg derfor bevisst på og ikke søke informanter fra familiekontor med dette spesielle gruppetilbudet. Jeg valgte ut tre kontorer som ligger sentralt plassert på Østlandet. Strategiske utvalg i min undersøkelse innebar videre å velge familieterapeuter med erfaring fra samtaler med menn, med eller uten partner, hvor vold har vært/er et tema. Jeg var opptatt av å få informanter som kunne gi rike beskrivelser fra sitt arbeid (Kvale 2001). Det vil si at jeg ønsket intervjupersoner med erfaring fra arbeid med vold, og som hadde noen tanker og oppfatninger av dette vanskelige temaet. For å undersøke dette fant jeg det hensiktsmessig å intervju familieterapeuter. Det skal også sies at deltagende observasjon muligvis også kunne vært en metode å benytte for å belyse problemstillingen i denne undersøkelsen. Jeg vurderte imidlertid denne metoden for omfattende og tidkrevende i denne sammenhengen.

¹⁴ I kvalitative undersøkelser baserer seg på strategiske utvalg. Det innebærer at informantene som velges skal ha egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard 2003:53)

¹⁵ På nettsiden til NRK Sogn og Fjordane poengteres det at det kun er én av 50 menn som får tilbud om gruppebehandling på familiekontor (www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_sogn).

I følge den danske forskeren, Ib Andersen (2005) er det i denne tidlige fasen av undersøkelsen viktig å reflektere over hvordan en skal gå fram for å skaffe informanter. Andersen hevder at den innledende kontakten til systemet er avgjørende for å få tilgang til informanter. Hvis en feiler her kan det bety avvisning. Jeg forholdt meg til lederne på familievernkontorene som døråpnere (Kvale 2001). I denne sammenhengen betyr det at jeg tok telefonkontakt med lederne av de familiekontorene som jeg hadde valgt ut som aktuelle for min undersøkelse. Deretter sendte jeg ut forespørsel om deltagelse og informasjon om undersøkelsen. I samtalene med lederne av familiekontorene presenterte jeg undersøkelsen og henviste til Bufetats årsmelding for 2007 som forteller at familiekontorene har kontakt med 5000 familier hvor vold er et tema. Videre ga jeg en kort informasjon om bakgrunn og interesse for temaet. Jeg opplevde en positiv interesse for min undersøkelse, og fikk tillatelse til å sende informasjonsskrivet. Alle lederne jeg var i dialog med lovet å oppmuntre sine ansatte til å stille opp i undersøkelsen. Det var imidlertid viktig for meg at informantene selv var tilgjengelige¹⁶. Jeg formulerte et informasjonsskriv hvor jeg innledningsvis ga en kort presentasjon av meg selv. Jeg la vekt på at informasjonsskrivet skulle være konkret, kortfattet og gå rett på sak. (Vedlegg 1).

Det meldte seg seks informanter fra tre ulike familiekontorer. Jeg valgte å gjennomføre intervjuene med alle, og bruke disse som datamateriale for min undersøkelse. I tillegg foretok jeg et prøveintervju med en tidligere kollega. I tråd med Kvale (2001) la jeg vekt på at utvalget ikke skulle bli for stort, slik at det ble mulig for meg å kunne foreta grundige tolkninger av intervjuene. Utvalget besto av fire kvinner og to menn. Jeg anså utvalget som tilstrekkelig for å kunne gi betydningsfull kunnskap om feltet. To av informantene var utdannet psykolog, de fire andre var sosionomer med videreutdanning i familieterapi. De hadde arbeidet i familievernet fra ett til 35 år. Intervjuene ble gjennomført i perioden juli – august 2008. Før jeg foretok det første intervjuet, søkte jeg veiledning på intervjuguiden jeg hadde forberedt. Dette førte til noen endringer i form av at jeg utformet noen flere konkrete spørsmål. Etter prøveintervjuet foretok jeg ytterligere endringer som i hovedsak innebar at jeg fjernet noen spørsmål som jeg opplevde gikk litt i hverandre og ble gjentakende. Intervjuene

¹⁶ Thagaard (2003) fremhever viktigheten av at informantene er tilgjengelige for undersøkelsen. Det vil si at de selv skal være interessert i å delta.

ble gjennomført i tre omganger. De tre første ble gjennomført på to ulike familiekontor i løpet av to dager, deretter hadde jeg et nytt intervju 14 dager etter. De siste to intervjuene ble foretatt på det tredje familiekontoret etter ytterligere 14 dager. Hvert intervju hadde en varighet på 1 -1,5 timer. Jeg valgte å transkribere alle intervjuene selv, og startet dette arbeidet straks etter de to første intervjuene. Før transkriberingen startet lyttet jeg gjennom materialet flere ganger slik at jeg også kunne bringe med meg informantenes utsagn videre til intervju som ble foretatt i periode to og tre. Min intensjon med dette var om mulig å få rikere beskrivelser fra terapeutenes arbeid som igjen kunne gjøre tilgjengelig eventuelle ulike diskurser og praksiser. Jeg erfarte dessuten at det var svært nyttig å legge ned arbeid i å transkribere mitt materiale selv, da dette var en fin måte å starte mitt analysearbeid på. Jeg fikk mange tanker underveis, som jeg straks valgte å skrive ned, og uthevet det i kursiv i det transkriberte materialet. Senere har jeg også benyttet noen av disse refleksjonene inn i diskusjonen av mitt analysemateriale.

2.5 Diskursanalyse som metode

Thagaard (2003) peker på at diskursanalyse kan knyttes til studier av samtaler om utvalgte temaer, og kan gi innsikt i hvordan mennesker forholder seg til kulturelt etablerte måter å snakke om bestemte temaer på. Det som skal analyseres i min studie er intervjuene med familieterapeutene.

2.5.1 Intervjuesamtalen – en gjensidig utforsking av mening

I min intervjuundersøkelse var jeg først og fremst opptatt av å få en dypere innsikt i og kunnskap om hvordan familieterapeuter på familiekontor forholder seg til par hvor mannen har utøvd vold mot sin kvinnelige partner. Jeg fant det derfor mest naturlig å benytte en lite strukturert tilnærming (Thagaard 2003). Det innebar at jeg forberedte noen åpne spørsmål, slik at jeg kunne følge informantenes fortelling og utdype temaer som informantene måtte komme med. Jeg var også åpen for at det kunne dukke opp temaer jeg i forkant ikke hadde tenkt på. Min styrke ved å benytte denne metoden er at jeg som familieterapeut selv er godt vant til og lytte, spørre etter mening og utforske det nettopp sagte hos samtalepartneren. Jeg er imidlertid bevisst på at intervjuene innebærer at jeg må ta på andre briller enn de jeg til vanlig har i rollen som terapeut. En mulig fallgrube kan være at jeg ikke skiller tilstrekkelig på

intervjusamtaler som er aktuelt i denne konteksten fra terapeutiske samtaler hvor jeg i større grad er opptatt av endringsprosesser (Kvale 2001).

Jeg støtter meg til den amerikanske psykologen og familieterapeuten, Harry Goolishian (1992 I Jensen 1994), som argumenterer for at terapi er et møte mellom mennesker der man i samarbeid utforsker den terapeutiske realiteten. Ingenting eksisterer uavhengig av observatøren. Med andre ord så er jeg opptatt av at jeg selv er en del av den størrelsen jeg beskriver, ikke bare en tilskuer, observatør eller intervjuer. Dette er selve kjernen i det som i familieterapeutiske termer kalles 2.ordens kybernetikk (Jensen 1994). Vi skaper en verden som finnes i språket i det aktuelle sosiale møtet. Dette var også aktuelt i mine samtaler med informantene. Forskjellen ligger i at det ikke var et problem som var utgangspunkt for samtalen, men likefullt var også disse samtalene preget av en gjensidig utforsking av mening gjennom dialog i et tema som vi alle hadde en spesiell interesse for (Anderson 2003). Imidlertid er det slik at når jeg senere er i dialog med det transkriberte materialet i analysearbeidet så innebærer det en form for makt. I tråd med Foucaults syn på makt så er også jeg bevisst den makten som ligger innbakt i at jeg i denne dialogen skaper sannhetseffekter, som raskt kan bli til tatt-for-gitt-heter. I denne sammenhengen anser jeg denne makten som viktig for å kunne produsere kunnskap (jfr.s.20). Det stiller meg overfor noen etiske utfordringer, og min lojalitet til informantene settes under press. Min måte å håndtere dette tema på er å redegjøre for min egen fordom, og min egen posisjonering i forhold til diskursene og tolkningsprosessene slik Kvale (2001) anbefaler. Jeg vurderte også å vise tolkningene til informantene. Etter å ha søkt veiledning valgte jeg imidlertid å gå bort fra dette, da jeg så at det kunne bli for omfattende for denne undersøkelsens tidsramme.

I intervjuene var opptatt av å være i en gjensidig dialog med informantene. Dette fikk betydning for at jeg ikke var ute etter de riktige eller objektive sanne svarene, men at jeg var ute etter informantenes rike beskrivelser eller de tykke historier, som Geir Lundby (1998) ville sagt det. Dette vektla jeg å fortelle terapeutene eksplisitt, innledningsvis i hvert intervju. En forutsetning for å bli invitert inn i deres rike beskrivelser er at jeg tør å gi fra meg litt av kontrollen i intervjusituasjonen. I min virkelighet innebærer det å anerkjenne informantenes subjektstatus gjennom å høre og ta deres meninger opp til ettertanke og samtale, mer enn å være opptatt av hvordan jeg skulle stille mitt neste spørsmål (Skjervheim 1996). Med andre

ord var jeg opptatt av å være en respektfull og positiv lytter som ikke forsto informantenes utsagn for raskt. Det ga viktige bidrag til at intervjuene utviklet seg til en positiv dialog (Anderson og Goolishian 1992).

Det at jeg åpnet opp for å følge informantenes gang førte til at intervjuene av og til, og i varierende grad, bar preg av å bevege seg bort fra det som der og da virket relevant for undersøkelsens problemstilling. Når jeg i ettertid og under transkribering lyttet til opptaket av intervjuene var det imidlertid slik at mye av det som i utgangspunktet virket irrelevant viste seg både spennende og gi viktige bidrag i forhold til å belyse oppgavens problemstilling. Det var spesielt ett intervju hvor jeg opplevde at det var vanskelig å få relevante opplysninger, dels fordi informanten hadde mange digresjoner underveis. En spennende oppdagelse etter å ha lyttet igjennom intervjuet flere ganger, var at det kanskje nettopp var dette intervjuet som ga meg de rikeste beskrivelsene. Gjennom at jeg valgte å gjøre det på denne måten, og følge informantenes gang førte det selvfølgelig til en del merarbeid. Etter intervjuene og transkribering satt jeg igjen med 142 sider med skrevet materiale som var klar til analysearbeidet. Gjennom å følge terapeutenes gang opplevde jeg også å få flere nye tanker og opplevelser underveis. Spesielt vil jeg nevne min opplevelse av at noen terapeuter ”heller” så ut til å ville snakke om de voldsutsatte kvinnene og barna enn de voldsutøvende mennene.

2.5.2 Min tilgang til terapeutenes diskurser – intervjuemetodens begrensninger

Intervju som metode har også noen begrensninger. Min tilgang til de diskursene terapeutene tar i bruk, og deres betydning for praksis, er begrenset til det terapeutene forteller i intervjuene. Fortellinger om praksis kan alltid gjøres på flere måter. Hva som fortelles er påvirket av den som forteller og den som lytter, hvilken relasjon de har og hvilken kontekst de befinner seg i (Kopperud 2007). Kvale (2001) vektlegger at en dyktig intervjuer er ekspert på intervjuemnet. Det kan sies at jeg med min mange års erfaring gjennom å arbeide med voldsproblematikken har en faglig dybde på området, og således kan betegnes som en ekspert i Kvales forståelse. Det opplevde jeg som en fordel både da intervjuguiden ble utformet, og etterpå da oppgaven skulle skrives. På den annen side vil en slik ekspertrolle også kunne påvirke hva familieterapeutene sier i intervjuene, og ikke minst hvilke temaer jeg selv vil ha fokus på. Dette reflekterte jeg over før jeg startet intervjuerunden. Jeg drøftet med min veileder hvorvidt jeg skulle presentere min tidligere yrkeserfaring i møte med informantene,

og valgte å gjøre det der hvor jeg opplevde at det var naturlig. Jeg presiserte da at min erfaring var knyttet til arbeid med kvinner og barn som var utsatt for vold, og ikke med voldsutøver. Videre påpekte jeg i informasjonsskrivet, og gjentok i intervjuene, at jeg var klar over at undersøkelsens problemstilling reiste mange dilemmaer og kryssende hensyn.

2.5.3 Analyse av intervjuene

Thagaard (2003) hevder at det er vanskelig å gi noen eksakt oppskrift eller entydige retningslinjer for hvordan samtaler skal analyseres, fordi diskursanalyse knyttes til ulike former for samtaler. Analyse består av å gjøre noe overskuelig gjennom forenklinger og kategoriseringer (Andersen 2005:185). Kategoriene kan være forutbestemt, eller de utvikles underveis (Kvale 1997; Jacobsen 2000). For mitt vedkommende var det slik at jeg hadde noen forventninger om å finne noen kategorier eller diskurser da jeg startet dette arbeidet. Jeg var nysgjerrig på hvordan terapeutene definerte vold, og hvor vidt de var opptatt av både den fysiske og psykiske volden i arbeidet med par. Jeg hadde tidlig i arbeidet også noen forventninger om å finne tre hoveddiskurser om voldsutøvere. Gjennom påvirkning av normgivende miljøer som offentlige føringer, gjennomgang av teori og egen erfaring fra arbeid med kvinner og barn utsatt for vold er jeg selv spesielt preget av den feministiske diskursen om vold. I dette ligger det at jeg har en tanke om at menn som utøver vold ikke først og fremst er syke, men at det er vanlige menn som gjennom kjønns sosialisering har lært seg denne måten å handle på. Jeg forventet også å finne at terapeutene dro på en psykologisk diskurs hvor oppvekstvilkår tillegges forklaring på voldsutøvelse. For eksempel har vi vel alle hørt om at vold avler vold? En annen og kjent diskurs som jeg forventet å finne var den biologiske. Forklaringsfaktorer som for eksempel rus og faktorer knyttet til kjønn kan plasseres her. Jeg fant også en fjerde diskurs; den sosiologiske. Denne diskursen ligger, slik jeg forstår det, tett opp til den systemiske forståelsen, og legger for eksempel vekt på familiestrukturer. Disse fire diskursene vil bli nærmere beskrevet i teori og empirikapitlet under overskriften; ”Diskurser om vold – flere nivåer”.

Analysearbeidet var kanskje noe av det mest krevende og utfordrende med hele denne undersøkelsen. Muligvis fordi det opplevdes skummelt og vanskelig at ingen kunne fortelle meg hvordan dette arbeidet rent praktisk skulle foregå, kanskje nettopp fordi det kan foregå på mange måter. Hver og en må kanskje finne sin vei? I alle fall måtte jeg finne min. Etter å

ha lest Anne Øfstis (2008) doktoravhandling, "Some call it love", fikk jeg imidlertid noen ideér til det praktiske analysearbeidet. Selv om diskursanalyse kan gjøres på mange forskjellige måter er det likevel slik at de alle har det felles at analysen innebærer å identifisere de kulturelt definerte samtalemønstrene som styrer hvordan personer uttrykker seg (Thagaard 2003). I lys av denne forståelsen har jeg som utgangspunkt at de kulturetablerte måtene som mine informanter uttrykker seg på får betydning for hvordan de faktisk handler i praksis.

Som tidligere nevnt har jeg i analysen av den transkriberte teksten valgt å støtte meg på Foucaults diskursanalyse slik denne metoden fremstilles hos Carla Willig i boken "Qualitative Reserarch in Psychology" (2001). Min problemstilling handler om de diskursive objektene vold og voldsutøver og terapi. Det viser at jeg er opptatt av både ytringer og praksis. I mitt transkriberte materiale innebar det at jeg startet med å lete etter hvilke diskursive konstruksjoner familieterapeutene hadde om disse begrepene. Med andre ord så startet jeg med å undersøke på hvilke eksplisitte og implisitte måter de snakket om de nevnte begrepene på. Et eksempel her var når terapeutene tok i bruk uttrykk som spark og slag når de refererte til objektet vold (ibid).

Mitt neste steg i analysearbeidet innebar å identifisere ulikheter i de diskursive konstruksjonene, og finne ut hvordan det i mitt materiale kom til syne at begrepet vold og voldsutøvere blir konstruert på flere ulike måter. Her hadde jeg til hensikt å lokalisere variasjoner i de diskursive konstruksjonene sett i en større sammenheng; hvilken hoveddiskurs eller hvilke store diskurser trekker en konkret artikulasjon på? Et eksempel kan være at terapeutene forklarer voldshandlinger ut fra en hoveddiskurs som psykologi samtidig som de legger til grunn en biologisk diskurs for voldsatferden (ibid). Implisitt ligger det her at jeg tenker at språket i bruk ikke er kongruent, men motsetningsfylt og variert.

Deretter forsøkte jeg å få en klarere forståelse av hva de varierte konstruksjonene av vold og voldsutøvere og terapi var i stand til å utrette innen teksten; i hvilke kontekster ble de ulike diskursene satt i arbeid? (Willig 2001; Kopperud 2007). Det vil med andre ord si at jeg var opptatt av hva som kunne oppnås ved for eksempel å konstruere voldsutøveren innen en

psykologisk diskurs, på bestemte steder i teksten. Hva var dets funksjon og hvordan kunne dette relateres til andre konstruksjoner i teksten? Hva betyr det for eksempel at jeg et sted i teksten kan lese at en terapeut sier at voldsutøveren er selv ansvarlig for sine handlinger, og at jeg et annet sted kan se at den samme terapeuten sier at mannen slår når han kommer til kort! Her var jeg opptatt av å skille laget i språket som kunne føre til en definisjonsmakt. Jeg var med andre ord opptatt av å kartlegge hvilke kamper som foregikk om betydningsdannelsen, gjennom å se på konkurrerende innholdsfylninger av de som definerte begrepene (Jørgensen & Phillips 1999).

For å kunne identifisere variasjonene i konstruksjonene slik de fremkom i mine intervjuer, og lokalisere disse innenfor ulike hoveddiskurser, fokuserte jeg på hvilke subjektposisjoner som kunne tilbys i de identifiserte diskursene. Subjektposisjoner tilbyr plasseringer av hvem som snakker og handler (Willig 2001). Videre var jeg opptatt av hvordan terapeutene posisjonerte seg ved for eksempel å ta i bruk diskursen om ”menn som slår når de kommer til kort” til forskjell fra når terapeutene tar i bruk diskursen om at ”voldsutøvende menn er ansvarlig for sine handlinger”.

Mitt neste trinn i analysearbeidet handler om å identifisere sammenhengen mellom yringer og praksis. Hva slags praksis forteller terapeutene om? Hvilke muligheter og begrensninger representerer de ulike diskursene og posisjonene? I mitt materiale var jeg da for eksempel opptatt av hvilke muligheter for handling terapeuten har som tar i bruk diskursen om ”menn slår fordi de selv har vokst opp med vold”? Diskursene tillater hva som kan bli sagt og gjort, og praksiser blir legitimerte former for atferd (ibid).

Til slutt i analysearbeidet undersøkte jeg relasjonen mellom diskursene og subjektivitet. Diskurser gjør tilgjengelig visse måter-å-se og visse måter-å-være i verden på. De konstruerer sosiale så vel som psykologiske virkeligheter; Hva kan føles, tenkes og erfares innenfor forskjellige subjektposisjoner? Når terapeuten velger å avslutte parsamtaler der hvor voldsutøveren ikke evner å ta offerets perspektiv, vil terapeuten kanskje erfare det som en god måte å beskytte kvinnen på? Eller når terapeuten posisjonere seg innenfor en diskurs om at kvinnen er verbalt sterkere enn mannen, kan terapeuten tenke at mannen tilslutt ikke har noen

annen mulighet enn å slå for å komme seg vekk, og dermed føle at kvinnen har det største ansvaret (ibid).

2.5.4 Eksempel på kategorisering av diskurser

Jeg vil nedenfor vise et lite utdrag av mitt analysearbeide, for å gi et innblikk i hvordan jeg gikk fram når jeg analyserte mine intervjuer. Eksemplet her er hentet fra analysen av det transkriberte materialet fra intervjuet med "Inger":

OBJEKTER	EKSEMPLER FRA MATERIALET
Diskurs:Psykologisk diskurs"Endring tar tid". Det er vanskelig å få en som utøver fysisk vold til å endre seg.	Terapeuten forteller her om at endring tar tid for en som utøver fysisk vold. Hun forteller også om en endring hos seg selv, fra og tidligere tro at hun kan få en som utøver vold til å endre seg gjennom parsamtale, til å erkjenne at hun ikke klarer det. <i>"For å si det veldig kort, fra å tro at jeg i en samtale med et par klarer å få en mann med fysisk vold til å endre sin manøver, det har jeg funnet ut at det klarer jeg ikke. Jeg tror mye mer og mer på individualterapi for menn som slår, over tid". "Jeg har også veldig tro på grupper! Hvor man kan konfrontere hverandre."</i>
Mot-diskurs: Familievernets kulturdiskurs – korttidsterapi	Terapeuten har tro på gruppeterapi som går over minst ett år, for menn som har utøvd vold. Der kan mennene møte opp, og møte "likesinnede". Terapeuten påpeker at hun ikke vet hvor lang tid det tar i terapi hvis en mann skal "endre sin manøver". På den ene siden er det nok svært individuelt. Men, hun tror uansett ikke på noen endring gjennom en fem-seks samtaler – som er det vanlige å tilby klienter på familiekontoret. Gjennom å posisjonere familievernets som et sted hvor det kun drives korttidsterapi drar terapeuten på en kulturdiskurs, som er en motdiskurs til den psykologiske diskursen om at "endring tar tid". En tilgjengelig posisjon for denne terapeuten er å be mannen om å komme seg på kurs for å avlære seg sin manøver. På side 19 snakker terapeuten igjen om at hun ikke jobber med menn som utøver fysisk vold: "Vet du at mannen som kommer tilbake, og vil jobbe med det, da sier jeg at da må du gå i gruppe. Jeg jobber ikke med par som slår, fortsatt. Det gjør jeg ikke".
"Sub-diskurs": "ansvarlighet" "Slaget er mitt" versus "Volden er lært"	"Ansvarsdiskurs" som en subdiskurs til den feministiske i kamp med den sosiologiske diskursen."Men, jeg tror det er veldig viktig å ...eh når jeg jobber med paret, at jeg kan få vedkommende, altså den som ikke slår da. Nå snakker vi om fysisk vold, veldig mye. Det er det jeg konsentrerer meg mest om nå. Men, at den som da ikke slår, at hun eller han er bevisst på at det å slå er ikke mitt ansvar. Jeg kan provosere, og jeg kan gjøre mye, men selve slaget er mitt! Det kan ingen annen ...det er vedkommendes sitt altså. Uansett! " Her snakker terapeuten om en endring av sin egen forståelse av voldsproblematikken i parforholdet, før og nå; "... og det var det jeg synes at jeg jobbet mye med før; hva er det som utløste volden..."

3.0 Teori og Empiri

I dette kapittelet vil jeg presentere synspunkter og holdninger i forhold til vold slik de kommer til syne i FNs menneskerettigheter og gjennom norsk lov. Jeg vil gjøre nærmere rede for noe av forskningslitteraturen om vold og menn som utøver vold. Perspektiver og forklaringer på volden i familien eller parforholdet er mange, og kan forstås på svært ulike måter. Jeg vil gi et lite innblikk i noen av de ulike perspektivene. Det er særlig tre voldsforskere som jeg vil bruke som basis for min undersøkelse: Sosiologen, Mogens Møller og psykologene, Per Isdal og Marius Råkil. Sammen med Hjemdal benytter de alle en utvidet voldsdefinisjon. Min intensjon med å benytte utvidede forståelser og begrep rundt volden er et forsøk på å få fram voldens kompleksitet og varierende former slik det også kommer til syne i mine intervjuer. Det er dessuten denne utvidede forståelsen som i dag vektlegges i offentlige føringer. Teori og kunnskap benyttes sammen med erfaring, når man ser, forstår og tolker fenomener og hendelser, med andre ord en form for forforståelse. Vi møter altså ikke fenomener forutsetningsløs. Tvert i mot er vi ladet med en forutforståelse som en bagasje. Det er denne bagasjen og nysgjerrigheten jeg viser tilbake til når jeg i de neste kapitlene presenterer og diskuterer ”funnene” i min undersøkelse (Gunneriussen 1999).

3.1 Kvinners rett til å bli beskyttet fra menn som utøver vold

I 1993 vedtok FN en erklæring om eliminering av vold mot kvinner. Erklæringen vektlegger at alle former for vold mot kvinner innebærer brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Blant rettighetene som nevnes er retten til liv, retten til personlig sikkerhet, og frihet fra å bli diskriminert. I erklæringen finner vi også en konkretisering av statens plikt til å forebygge, etterforske og straffe brudd på kvinners menneskerettigheter, uavhengig om bruddene blir begått av en privatperson eller offentlig tjenestemann (FN Sambandet 2005). Vold er dessuten forbudt ved norsk lov. I handlingsplanen (2004-2007) påpekes det ”...all bruk av vold strider mot norsk lov og krenker grunnleggende menneskerettigheter...” I desember 2008 la regjeringen fram en ny straffelov som skjerpet straffene for voldtekt, drap og grov vold (Storberget 2008). Forklaringene på hvorfor menn utøver vold ligger i følge handlingsplanen på flere plan. Det nevnes at en forklaring kan være mangel på likeverd mellom menns og kvinners posisjoner i samfunnet, og at holdninger som formidler at det er slik det skal være

kan bidra til at mannen tyr til vold mot sin partner for å gjenopprette maktbalansen og kontrollen (Handlingsplan 2004-2007).

3.2 Voldsspiralen skal brytes gjennom et styrket behandlingstilbud til voldsutøver

I den tidligere nevnte handlingsplanen, "Vendepunktet" (2008-2011), heter det seg videre at voldsspiralen skal brytes ved å legge til rette for flere og bedre tilbud til personer som utøver vold. Det skal blant annet utvikles en gjennomføringsplan for å opprette et landsdekkende tilbud til voldsutøvere som er tilpasset den enkeltes situasjon og behov. Andelen åpne tilbud skal økes, og blant annet skal det innen familievernet legges til rette slik at hjelpe- og behandlingstilbudet kan styrkes. For å sikre en høy faglig standard skal forskningen om voldsutøvere og behandlingstilbudets innhold og kvalitet styrkes. Videre finner vi at tilbudet må omfatte et bredt spekter av tiltak, fra samtalegrupper til profesjonell terapi. De som søker hjelp skal få nødvendig og målrettet hjelp. Stiftelsen Alternativ til Volds (ATV) hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere skal evalueres. Formålet er å dokumentere effekten av behandlingen med sikte på systematisk spredning av metodene (ibid). Under denne teoridelen vil jeg vil jeg fokusere på voldsbegrepet ut fra et slikt perspektiv.

3.3 Vold som makt – og kulturell ambivalens

Forskeren Erling Sandmo (1998 og 1999 I Österberg og Cronberg 2004) viser til hvordan voldsbegrepet oppsto i sin nåværende form tidlig på 1600 tallet. Betydningen av makt og autoritet hadde i den tidlige middelalder sitt utgangspunkt i husholdet. En konge utøvde sin makt og autoritet overfor sine undersotter, og en bonde utøvde makt og autoritet overfor kone og barn. Sandmo hevder at dette har hatt betydning for begrepsutviklingen av vold helt fram til vår egen tid, hvor vi gjerne blander sammen begrepene og kaller makt for vold, og omvendt. Makten er relasjonell, og har blitt referert til det som har med menneskets vilje til å handle eller å utføre noe. Forskerne Haaland, Clausen og Schei (2005) problematiserer nettopp denne blandingen av begrepene makt og vold. Når det settes likhetstegn mellom "fysisk maktanvendelse" og "vold" sees det bort fra motiver og kontekst. Det skilles da ikke mellom fysisk makt brukt i angrep og forsvar. Sandmo (1998 og 1999 I Österberg og Cronberg 2004) reflekterer over noe han betegner som voldens kulturelle ambivalens;

diskursene om vold inneholder flere nivåer, som brytes mot hverandre på ulike måter i ulike historiske sammenhenger. Alt fra at volden blir oppfattet som noe avgrenset og eget, som et selvstendig komplekst maktbruk til å være en form for språk, et sett av tegn på noe annet.

En anerkjent dansk forsker skriver, under pseudonymet Mogens Møller (2000), boken ”I fars vold”, der han viser til makten som utspiller seg gjennom voldshandlinger. Han avdekker i sitt sosialfilosofiske og sosiologiske arbeid mangfoldet i volds- og maktbruken; den voldsutøvende konstrueres både som fyrste, dommer og bøddel i en og samme person. Med dette forstår jeg at han vektlegger at mannen som utøver vold benytter forskjellige maktkontroll-, og hersketeknikker som midler for å undertrykke, disiplinere og plage. Han mener at volden og maktbruken er en prosess, og en voldelig handling må forstås ut fra de betingelser som setter handlingen i gang og holder den ved like, men man må også se på de forholdene som gjør det vanskelig å kontrollere situasjonen og handlingen. Møller støtter seg på Foucault for å forklare voldens mangfold og kompleksitet. I likhet med Foucault er også Møller opptatt av at makten er overalt. Voldsplagede familier er panopticonliknende¹⁷, sier Møller. Med dette menes at voldsutøveren utvikler og produserer et kontroll- og disiplineringssystem. Selv når voldsutøveren ikke er fysisk tilstede, er det likevel slik at offeret kan være preget av og oppleve at han eller hun er under vedvarende oppsyn. Med andre ord så sosialiseres og disiplineres ofrene til underkastelse (Møller 2000; Møller I Råkil 2002).

3.4 Vold – et komplekst begrep

Vold er et mangetydig begrep og defineres på en rekke ulike måter i vår tid. Begrepet har som nevnt rot langt tilbake i historien og gjennomgått en gradvis utvikling helt fram til våre dager. Utviklingen har gått i retning av at innholdet i voldsbegrepet har blitt utvidet med flere handlings- og hendelsestyper, fra fysiske handlinger til også psykiske. I boken ”Meningen med volden” (Isdal 2000) finner vi en inndeling av fem ulike voldsformer; fysisk-, seksuell-,

¹⁷ Panopticon-begrepet brukes av Foucault. I boken ”Det moderne fengsels historie” benytter han begrepet i forbindelse med og en beskrivelse av et fengsels-arkitektur hvor de insatte aldri vet om de blir overvåket eller ei, og dermed overvåker seg selv. Pan-optisk kan oversettes med: alt eller alle kan ses, i tråd med permanent overvåking.

materiell-, psykisk-, og latent vold. I tillegg har vi også verbale og symbolske voldshandlinger. Jeg vil her utdype den fysiske og psykiske volden.

Fysisk vold er den mest grunnleggende voldsformen, og inneholder et vidt spekter av handlinger som innlemmer alt fra å holde, dytte, klype, riste til å utføre drap. Det er denne volden som er mest synelig, både for seg selv og andre. Den er objektiv i den forstand at den er lettere å få øye på, ta tak i og er i større grad målbar. Den fysiske volden virker lenge etter at den har vært utøvd. I kraft av stadig trussel om ny fysisk vold så fører den til at mennesker innordner seg, noe som kan bidra til å forsterke effekten av andre voldsformer som for eksempel psykisk vold (ibid).

Psykisk vold skaper avstand og ødelegger kjærlighet. Begrepet kan deles inn i følgende undergrupper: direkte trussel, indirekte trussel, degraderende og ydmykende atferd, kontroll, utagerende sjalusi, isolering og emosjonell vold. Direkte trussel er ytringer om hva som kan skje av vold dersom en person ikke gjør som du ønsker, eller allerede har gjort noe du ikke ønsker. Indirekte trussel kan være verbale i form av diffuse ytringer, som på en eller annen måte formidler beskjed om mulige konsekvenser. Slike trusler kan formidles gjennom det analoge språket i kommunikasjonen (ibid). Det analoge nivået i kommunikasjonen henvender seg til kroppsspråk, tonefall, pust, pauser, gester etc. (Hårtveit og Jensen 2004). Degradere og ydmykende atferd er ment å såre og krenke en annen person psykisk, og kan vise seg som negative karakteristikk i form av ord og uttrykk. Ydmykende atferd kan også være å sette den andre i et dårlig lys. En slik voldelig handling rammer ikke kroppen direkte, men sjelen. Psykisk vold er med andre ord subjektiv og vanskelig å måle. Mens den fysiske volden er mer synlig både for seg selv og andre kan man si at den psykiske er mer usynlig på de samme områdene.

3.5 Fysisk og psykisk vold – i et indre forhold

Møller reflekterer over at fysisk og psykisk vold må ses på i et indre forhold. Den fysiske volden gir psykologiske skader og den psykiske volden påfører den andre fysiske ubehag. Den ene typen vold innebærer også den andre. Flere undersøkelser og offentlige dokumenter henviser til Møllers forståelse av voldsbegrepet. Hans definisjon er vid;

”Vold er for meg en særegen fysisk, psykisk og/eller sosial virksomhet med en destruktiv bruk av kraft og metoder (for eksempel makt- og hersketeknikker) der målet eller motivet med handlingen kan være å skade, krenke, passivisere, utmanøvrere eller uskadeliggjøre en annen. Den som utøver volden kan ha som mål eller motiv å plage og svekke den handlingen er rettet mot. Målet kan være å påføre offeret smerte eller ubehag. Men voldsbruken kan også være et middel til å disiplinere eller tvinge et menneske til å utføre handlinger som strider imot dets vilje, moraloppfatning eller interesser. Bruk av vold er en form for maktanvendelse mot en persons integritet og frihet, der ulike makt- og herskemetoder brukes for å undertrykke eller nedvurdere ham eller henne” (Møller 2000:34).

Som nevnt innledningsvis poengterer også Hjemdal (2002 I Jonassen 2003) voldsbegrepets mangetydighet, når han fastslår at det ikke finnes noen absolutt og autoritativ definisjon av hva som er vold og hva som ikke er det. Ei heller er det slik at det er noe nytt begrep, definisjonene kan variere mellom ulike kulturer, undersøkelser og personer. Det som for noen kan ses på som en voldelig handling, kan av en annen oppleves som en adekvat og legitim handling. Hva skal da aksepteres og hva skal fordømmes? Her oppstår det ofte et dilemma (Loseke m.fl. 2005). Vold i selvforsvar blir regnet som legitim vold, mens vold som angrep blir regnet som illegitimt (Haaland, Clausen og Schei 2005). Hjemdal mener at spørsmålet om hva som er vold dreier seg om hva vi opplever som tillatelig maktbruk – hva som er legitimt. Han foreslår en kortfattet definisjon; ”Vold er illegitim integritetskrenkelse” (Hjemdal 2002 I Jonassen 2003:15). Det kan se ut som Hjemdal har hentet inspirasjon fra historikeren Erling Sandmo når han foreslår denne definisjonen.

3.6 Samhandling og voldens mening

Geir Aas (1995) skrev i sin hovedoppgave i sosiologi om vold i parforhold. I tråd med at Sandmo vektlegger at makten er relasjonell, så hevder Aas at volden i parforholdet er et resultat av det samspill som foregår i relasjonen mellom to mennesker. Den amerikanske psykologen og filosofen Kenneth Gergen er svært anerkjent innenfor den sosialkonstruksjonistiske retningen, og vektlegger at det i samspillet skapes mening gjennom språket (Hårtveit & Jensen 2004). Per Isdals bok, ”Meningen med volden” (2000) har nettopp som prosjekt å fremheve at det bak voldshandlingen alltid ligger en mening. Det blir derfor meningsløst å snakke om blind vold når man skal se det ut fra perspektivet til den som utøver

volden. I en parterapeutisk kontekst får dette en avgjørende betydning; for å forstå meningen bak volden må vi være villig til å lytte godt etter hva den som utøver volden sier. Voldens virkning kan vi først få dersom vi lytter til den som blir utsatt for den.

3.7 Teoretiske perspektiver

3.7.1 Diskurser om vold – flere nivåer

Som nevnt ovenfor blir fenomenet menns vold mot kvinner konstruert på ulike måter i vår vestlige verden. De tre mest vanlige perspektivene eller hoveddiskursene¹⁸ om vold i vår tid er det psykologiske, det feministiske og det sosiologiske perspektivet (Loseke 2005). Disse perspektivene benyttes i forskningen om familievold. I tillegg finner jeg også at det biologiske perspektivet benyttes for å forklare menns aggressivitet og voldelige atferd. I boken ”Fars vold” kategoriserer Møller (2000) de ulike perspektivene eller diskursene ut fra en filosofisk diskusjon, som tar for seg graden av determinisme som ligger i forklaringene. Determinismen er opptatt av kausale forklaringer, i den betydning av ingen ting er overlatt til tilfeldighetene. Med andre ord så er atferd styrt av forhold man ikke har kontroll over (Skjørten 1994). Indeterminismen befinner seg således på den andre siden av skalaen som omhandler menneskers frie eller ufrie valg. Her anses mennesket å være et fritt og rasjonelt vesen, som har full kontroll og handler av fri vilje.

3.7.2 Biologisk diskurs om vold

Den biologiske diskursen vektlegger genetiske disposisjoner, hormoner, kjemiske prosesser, drifter og instinkter som forklaringer på volden. Innenfor denne diskursen finner vi også forklaringen om naturgitt aggressivitet som relateres til kjønnsforskjeller. Mannen blir her konstruert som mer voldelig og aggressiv enn kvinnen. Å forklare vold ut fra biologi er rent vitenskapelig ikke lenger så aktuelt. Diskursen lever likevel videre innenfor litteratur, tegneserier og måten man karakteriserer mennesker i på i hverdagen (Møller 2000).

¹⁸ Når jeg i teori- og empirikapittelet benytter både begrepet diskurs og perspektiv er det fordi at anvendt litteratur benytter det sistnevnte begrepet. Et perspektiv ser jeg som en mer stabil fortolkningsramme, mens diskursbegrepet er mer i tråd med at informantene veksler mellom disse måtene å-se-verden og være-i-verden på som de ulike perspektivene på hver sin måte representerer.

3.7.3 Psykologisk diskurs om vold

Den psykologiske diskursen finner vi i forklaringer som omhandler oppvekstvilkår og psykiske lidelser som årsaker til vold i nære relasjoner (Dutton & Bodnarchuck 2005; Møller 2000). Møller (2000) reflekterer og diskuterer over det han benevner som psykologisering av voldsutøver, og betegner dette som et individualpsykologisk perspektiv og miljø- eller samfunnsdeterminert perspektiv. Sosial læringsteori har vært benyttet som en sentral forklaring innen den tidlige familievoldsforskningen. Innenfor en slik diskurs blir volden konstruert som lært gjennom erfaring (prøving og feiling) og/eller gjennom observasjon av andres atferd (modellering). Det er særlig den siste formen for læring som har vært viet stor oppmerksomhet i forskningen om familievold, altså at volden overføres mellom generasjoner (Skjørten 1999). Innenfor disse diskursene kan en voldsutøver konstrueres som deprimert, borderline, psykopat (Kvello 2007), en som lider av antisosial og/eller overkontrollerende personlighetsforstyrrelse (Dutton & Bodnarchuck 2005). Enkelte studier viser at hele 90% av menn som deltar i tiltak for sin voldelighet mot partneren har en personlighetsforstyrrelse. Dette antas å henge sammen med at psykiske lidelser er knyttet til vansker med å styre egen atferd, løse konflikter og generelt komme greit overens med andre (Kvello 2007). Den psykologiske diskursen kan forstås som en deterministisk forklaring på avvik (Skjørten 1994). Flere fagfolk er kritiske til mye av diagnosebruken. Per Isdal er blant dem, og hevder at; ”Diagnoser er ingen forklaring på vold, snarere en bortforklaring som samtidig bidrar til å stigmatisere og umenneskeliggjøre den diagnostiserte. Diagnosene bidrar også til å skape avstand og forventningsføringer mellom den diagnostiserte og hjelperne” (Isdal 1998:35).

3.7.4 Feministisk diskurs om vold

Feminister har bidratt betydelig til vår forståelse av vold i intimsfæren og til samfunnets fokus på dette vanskelige temaet (Yllö 2005). Blant pionerene i forhold til forskning om menns vold mot kvinner finner vi ekteparet Rebecca og Russel Dobash (1998 I Stefansen 2001). Michael P. Johnsen (2001 I Haaland, Clausen & Schei 2005) mener at ekteparet har stått som frontfigurer for den feministiske tradisjonen innenfor forskningsfeltet. Innenfor den feministiske diskursen blir volden forklart med et ensidig bilde av at vold mot kvinner er utøvd av menn. De vektlegger betydningen av at vold plasseres innenfor den kjønnete konteksten i menns og kvinners liv (Loseke og Kurz 2005:79). Denne volden er tilbakevendende og utøves i en kontekst av ydmykelse og tvang, som et virkemiddel for å opprettholde dominans og kontroll i forholdet. Råkil (2002) reflekterer også over dette, og

hevder at mishandlingsrelasjoner aldri er likestilte, relasjonen er preget av den føydale kjønnskoden: mannlig dominans og kvinnelig underordning. De vektlegger at det er av stor betydning at den volden som kvinner utsettes for må forstås i lys av samfunnsmessige strukturer som skaper og opprettholder menns makt over kvinner. Menns vold mot kvinner utspiller seg ofte i asymmetriske forhold, i den betydning at selve parforholdet er asymmetrisk så vel som bruken av makt og tvang. Rollefordelingen er tydelig. Han er den som aktivt initierer og gjennomfører bruken av makt, hun er den passive og fysisk underlegne offer som i betydelig grad er prisgitt omstendighetene han påtvinger henne (Haaland 2005 m.fl).

3.7.5 Sosiologisk diskurs om vold

En motsats til den feministiske diskursen kan sies å være den sosiologiske (Hydén 1994). Sosiologien viser til at mennesket ikke er et frittstående individ, men et sosialt vesen som lever ved og gjennom de sosiale institusjoner (Østerberg 2001). Volden blir forklart med ulike sosiale faktorer, og må ses i sammenheng mellom samfunnsstrukturer og familiestrukturer (Møller 2000). Det sosiologiske perspektivet er i likhet med sosialkonstruktivismen opptatt av hvordan begreper som vold og familie blir definert. Hvilke sosiale konstruksjoner finnes om begrepet familie og vold? Hva er voldsutøvelsen et uttrykk for? Hva er legitimt og hva er ikke? (ibid). Denne retningen bruker begreper som familievold, da det hevdes at vold vel så ofte finner sted i symmetriske forhold som i asymmetriske. Familievoldsforskerne Murray Straus og Richard Gelles hevder at volden er gjensidig og at menn og kvinner utfører vold mot hverandre i parforhold. Derfor bør man heller snakke om voldelige par snarere enn voldelige menn (Johnsen 2001 I Haaland m.fl 2005).

Disse to svært ulike virkelighetsoppfatningene baserer seg på to svært forskjellige tilnærminger til studier av vold i familier. Den feministiske forskningen bygger sine konklusjoner på kliniske studier i form av selvrekrutterte utvalg som består av institusjoner som er opprettet for å hjelpe mennesker som blir utsatt for vold, som for eksempel krisesentre, legevakt, politi. Utvalgene består så godt som utelukkende av kvinner. Familievoldsforskerne derimot bygger sine konklusjoner på nasjonale surveystudier av store, representative utvalg av kvinner og menn. Feministene beskylder familievoldsforskerne for at de helt ser bort i fra voldens motiver, konsekvenser, og bidrar dermed til presenterer et forvrengt bilde av vold

mot kvinner. Familievoldsforskerne kritiserer feministene for å trekke vidtrekkende konklusjoner basert på små, selekterte, og svært skeive befolkningsgrunnlag.

3.7.6 Kjønn som en usynlighetskappe og habitus-begrepet

Diskurser om kjønn plasserte jeg under den biologiske diskursen. Jeg vil her poengtere at jeg forstår det dit hen at diskurser om kjønn ligger som en usynlighetskappe under alle mine fire hoveddiskurser, i den betydning at de kan plasseres under alle diskursene. Vi kan for eksempel forstå kjønn som en del av vår grunnleggende biologiske identitet eller for eksempel gjennom et kontroll- og makt perspektiv. Alle betydninger knyttet til kjønn er hierarkiske i den betydning at når det som for eksempel er utpekt som et kvinnelig fenomen blir fremhevet, er det underordnet i forhold til noe annet som mannlig (Haavind 2000). For å tydeliggjøre analysen av mitt materiale så vil jeg måtte foreta distinksjoner. Et annet begrep som kan være nyttig å se litt nærmere på i denne sammenhengen er Habitus-begrepet, som kan oversettes til kulturelle vaner eller holdningssystemer som den enkelte orienter seg etter. Habitus-begrepet vil bli nærmere redegjort for når jeg presenterer mine ”funn”.

4.0 Presentasjon av "funn"

4.1 Introduksjon til ny forståelse

Dette kapittelet inneholder fire underkapitler, hvor tre av dem tar opp og belyser hvilke diskurser familieterapeutene har om vold, voldsutøver og familieterapi – og hvilken praksis de viser til der hvor volden er et eksplisitt eller implisitt tema hos paret. Hver for seg representerer delene en måte, en innfallsvinkel eller tilnærming som har til hensikt å kaste lys over disse spørsmålene. Jeg vil benytte bidrag fra andre forskere og behandleres teori og empiri som en stemme inn i dette kapittelet. Fremstillingen vil dermed være en sammenfletting av disse stemmene, eget empirisk materiale fra intervjuene med familieterapeutene samt mine egne refleksjoner og tolkninger for å binde det hele sammen. Det viser seg at det ikke finnes én, men mange måter å tenke om, besvare og belyse disse spørsmålene på. Det betyr at denne masteroppgaven kunne sett helt annerledes ut hvis det var noen andre som hadde skrevet den med de samme spørsmålene som utgangspunkt. Fokuset ville kanskje vært et annet. Jeg anser det som leserens oppgave å engasjere seg i en dialog med teksten på en måte som skaper betydning for ham eller henne. Disse avsnittene representerer ett utvalg over flere mulige svar eller måter å tilnærme seg materialet på. Noe av det som har vært utfordrende i dette arbeidet er at teksten kanskje ikke kan fremstilles som logisk og stringent, noe som medfører at temaer som kan være belyst ett sted, også vil kunne være tilstede i et annet avsnitt eller underkapittel.

4.1.1 Familieterapeutenes utfordrende landskap

Landskapet til de som arbeider med volden i familien kan i følge Råkil ses på som tre fjell. Det ene fjellet er de som arbeider med barna som selv har blitt utsatt for, eller har vært vitne til volden. Det andre fjellet er arbeidet med de krenkede kvinnene, og det tredje fjellet er arbeidet med de aggressive mennene. Terrenget vil se ulikt ut om man ser det fra Galdhøpiggen eller Glittertind (Råkil 2002). På familiekontorene vil terapeutene være alle fjellene, noe som kanskje til tider kan oppleves spesielt utfordrende og motsetningsfylt. Motsetningene kan gå mellom å ta utgangspunkt i den enkeltes opplevelse av situasjonen og hjelpebehov på den ene siden, på den andre siden forventninger om å redde den eller de som direkte eller indirekte blir utsatt for volden. Det kan være forventninger om å vise beslutsomhet og handlingsvilje eller å møte både offer(e) og utøver der de er. Underforstått ligger det hos meg en bevissthet om at å arbeide med vold både er komplekst og faglig

krevende. Terapeutene er avhengig av å skape en relasjon til klienten, med tillit som en grunnleggende forutsetning. Den kjente filosofen, Søren Kirkegaard, hevdet tidlig at hemmeligheten i all hjelpekunst er å starte der klienten er og se hvilke skritt som kan tas, ett for ett (Kirkegaard 1859). Den eller de som skal hjelpes må ha en opplevelse av at den andre vil dem vel. Dette gjør meg ydmyk for det vanskelige og utfordrende terrenget som informantene i min undersøkelse må bevege seg i.

4.2 "Det er veldig mye som kan legges inn i merkelappen vold"

I intervjuene med familierapeutene¹⁹ ba jeg dem fortelle hvordan de forholder seg til voldsbegrepet. Som vist i teoridelen så finnes det ingen absolutt eller autoritativ definisjon, noe som også kommer til syne i mine intervjuer. Rådende diskurser i dag kan sies å være at vold innebærer både fysiske og psykiske krenkelser. Min innfallsvinkel inn i denne undersøkelsen tar utgangspunkt i en utvidet forståelse av voldsbegrepet, slik som Isdal (jfr. s.6), Møller og Hjemdal (jfr. Teori og empirikapitlet s. 33-34). Jeg var spesielt interessert i å få vite hva mine informanter ser på som vold, hvordan de opplever at volden kommer til uttrykk når de møter par hvor dette er tema. Videre var jeg opptatt av hvordan familierapeutene blir vár at det er vold det handler om, der hvor volden ikke ligger eksplisitt i "bestillingen", og hvordan diskursene vises i informantenes utsagn, når de settes i arbeid. Hvilke faglige forståelsesformer snakkes fram, og hvordan samsvarer terapeutens praksis med hvordan de i- tale-setter sine idealer? Er det slik at diskursen om at vold som fysisk angrep har blitt erstattet av diskursen om at vold handler om fysiske og psykiske krenkelser? Og hvordan er det med diskursen om at fysisk og psykisk vold må sees i et indre forhold? Kan det være slik at den ene diskursen er mer politisk og offentlig korrekt å forfekte, mens den andre befinner seg i "aktivt arbeid" allikevel? (Foucault 1999).

Når jeg nå skal presentere mine "funn" vil jeg i hovedtrekk ta for meg utsagnene fra tre terapeuter, og diskutere disse hver for seg. Utsagnene vil være representativ for flere. Der hvor det er naturlig vil jeg også trekke inn andre terapeuters utsagn, for om mulig se et

¹⁹ Alle familierapeutene i undersøkelsen har fått fiktive navn. Sitatene som blir benyttet er også noe fortettet i den forstand at enkelte småord fra informantene, og bekreftende ord som "mhm", "ja/nei", "akkurat" fra meg som intervjuer er fjernet. Meningsinnholdet er imidlertid uforandret.

mønster, eventuelle likheter og ulikheter. Jeg ønsker å tydeliggjøre variasjonene i konstruksjonene og at det å-se-verden og være-i-verden kan være to forskjellige ting.

Overskriften til dette avsnittet er hentet fra intervjuet med Bodil, og viser kanskje hvor mangetydig og vanskelig det kan være å definere hva som er vold. Flere av informantene mine reflekterer over dette. ”Bodil” sier det på denne måten;

”(...) det er ikke bare den fysiske delen som blir det viktigste...at det er jo aspekter rundt, og da ser vi gjerne at den latente delen og også den psykiske volden er kanskje gjerne verre, eller oppleves ofte verre av det man eventuelt kan kalle ofre da...
(”Bodil”, s. 2).

Her kan vi se at ”Bodil” på den ene siden er opptatt av den latente delen i volden. Dette er volden som virker i kraft av sin mulighet. Med andre ord så er den knyttet til redsel om ny vold. Denne volden vil i følge Isdal (2000) lett kunne utvikle seg til å bli en dominerende voldsform, noe spesielt en av mine informanter reflekterte over. ”Per” sier det på denne måten; ”(...) Jeg tror at gjennomgående så synes vi at dette med sånn psykisk vold er både mer framtreddende, hyppigere kanskje, og mer belastende faktisk! For mange!” (s.3).

Videre kan vi se at ”Bodil” konstruerer den psykiske volden som ”snikende” angrep på personligheten. Den psykiske volden ”Bodil” her snakker om kan muligvis være det som Isdal (ibid) kategoriserer som degraderende og ydmykende atferd. Det er denne volden ”Bodil” tror er den aller verste. Hun begrunner denne posisjonen med at denne volden lager dype sår som vil ta lang tid å lege. Det å oppleve at ”(...) den som står deg nærmest ser ned på deg og ikke synes du er noe verdifull ... ” (s.2) må være tøft å oppleve synes ”Bodil”. Samtidig som denne volden kanskje oppleves som den verste å bli utsatt for er det denne volden som voldsutøver har lettest for å bagatellisere, mener denne terapeuten;

”(...)Det har vært kanskje tredje eller fjerde time hvor det kanskje var en episode, og så kommer det fram. Og, da har jeg gjerne spurt kanskje allerede i første time direkte etter vold, men at de ikke opplever det som vold da. De setter en annen betegnelse på

det. Eh...at de tenker at vold, da er du på en måte voldsutøver og står der med en kniv kanskje. Mens dyttingen eller kloringen oppleves ikke som vold. Slik at der er jo veldig mye som kan legges inn i merkelappen vold...” (“Bodil” s. 1)

Kan det muligvis være slik at også terapeuten bagatelliserer?

Dette utsagnet er spennende. ”Bodil”, og flere med henne, er opptatt av at både offer og utøver av volden ofte bagatelliserer og reformulerer voldshandlingene. De opplever sjelden at paret selv bruker begrep som vold. Spesielt gjelder dette hvis det er tale om ulike former for psykisk vold og/eller moderat fysisk vold, som dytting og kloring kan sies å være (Isdal 2000). I følge terapeutene er det vanlig at paret selv benevner volden som kommunikasjonsproblemer, når de søker hjelp hos familiekontoret. Terapeutene setter dette i sammenheng med både utøvers og offers opplevelse av skam, frykt for rettslig forfølgelse, og ikke minst synet på hva som er vold. Det som imidlertid er spennende er at det viser seg at også terapeutene bruker andre begreper, som vi for eksempel her kan se hos ”Bodil” som selv tar i bruk benevnelsen ”episode”. Samtidig kan vi også se at hun er opptatt av at fysisk vold kan innebære et vidt spekter av handlinger når hun møter par med voldsproblematikk. En slik konstruksjon av fysisk vold er i tråd med Isdals (ibid) konstruksjon, som poengterer at det er rimelig å skille mellom ulike grader eller typer av fysisk vold. Det vanligste skillet går på alvorlighetsgrad. På en skala mellom to ytterpunkter kan bruk av kniv plasseres i det ene ytterpunktet, mens kloring og dytting plasseres i motsatt retning av skalaen. Slag og spark plasseres i rommet mellom disse. Når ”Bodil” går fra ord til handling, og viser til hvordan hun i praksis forsøker å kartlegge voldsbildet uttrykker hun seg på denne måten; ”(...) hvis folk sier de krangler så spør jeg gjerne hvordan de krangler. Og, spør gjerne; ja, hender det at dere slår?” (s.18).

Isdal (ibid) hevder det er vanlig å assosiere vold med noe meget alvorlig og felt. Det kan muligvis være vanskelig for paret som ”Bodil” forteller om, å sette dytting og kloring i samme kategori som å slå. Når ”Bodil” her blir vår en voldsproblematikk hos paret, og avgrenser utforskningen av volden ved å knytte det til slag, kan det faktisk være slik at paret avkrefter at volden har funnet sted, da det i og for seg ikke er tale om slag, men nettopp om dytting og kloring. På denne måten kan terapeutene posisjonere seg slik at de på den ene siden ikke får vite om volden i det hele tatt. Eller, på den annen side, at terapeutene først blir klar

over volden etter at de har gjennomført en lengre samtalerekke med paret. På denne måten kan terapeutene ende opp med å jobbe med kommunikasjonen i parforholdet, i stedet for å arbeide med mening og konsekvens av volden.

Flere av mine informanter forteller at de spør direkte etter vold, der hvor de får en mistanke om at det er et tema for paret. Hva som eventuelt kan vekke en mistanke hos terapeutene kan være noe ulikt. ”Synnøve” opplever for eksempel at mistanken om vold blir vekket dersom parets ”bestilling” er litt våg. Mens ”Turids” mistanke kan bli vekket dersom kvinnen uttrykker at mannen kan bli sint, eller at han, eller hun betror terapeuten at det har vært ”(...)en episode hvor det tok litt av” (”s4). ”Per”, og flere med ham virker til å være opptatt av hvorvidt det eksisterer et skjevt maktforhold. Hvis terapeuten for eksempel opplever at mannen stiller urimelige og urealistiske krav i forhold til fordeling av bo eller barn, ved et mulig samlivsbrudd, kan dette føre til at han velger å splitte paret i samtaler. Han ønsker da og utforske hvorvidt det foreligger vold.

Hvis vi går tilbake til sitatene som er hentet fra intervjuet med ”Bodil” kan vi se hvordan flere diskurser er aktive samtidig, hos en og samme informant. Jeg forstår det slik at Bodil nærmest forhandler med diskursene; På den ene siden konstruerer hun vold i en utvidet forstand, noe som innebærer både fysiske og psykiske handlinger. En slik konstruksjon av vold kommer, som nevnt, tydelig til uttrykk i det første utsagnet ovenfor, når ”Bodil” vektlegger den latente volden. Hun er også opptatt av ”aspektene” rundt den fysiske voldutøvelsen. Denne diskursen antas å være i tråd med den som snakkes fram i oppgavens utvalgte teori og offentlige føringer, men den kan også kjennes igjen hos Foucault, når han hevder at makten er overalt (Foucault 1977). Makten ligger der som en usynelig kappe infiltrert av kontroll og disiplineringsystemer. På den annen side ser vi at diskursen om at vold er en fysisk handling mot en annens legeme eller kropp (Møller 2000) befinner seg i aktivt arbeid når hun i terapirommet blir vår voldsproblematikken hos paret, og etterspør denne. Diskursen om vold som fysisk legemsvold kjenner vi blant annet igjen fra jussen. ”Jo verre, jo strengere straff”, det er ofte de dramatiske episodene som kommer fram, og det er ofte de dramatiske episodene som medfører en rettslig forfølgelse. Den latente volden, ydmykende og degraderende atferd, og den moderate fysiske volden gir ikke de strenge straffene. Dette bidrar i sin tur til å skape

et bilde av at vold består av alt fra fysisk angrep som slag og spark til bruk av skytevåpen og drap.

I likhet med ”Bodils” utsagn om at den psykiske volden ”kanskje oppleves som verre”, så fant Skjørten (1994) i sin undersøkelse at kvinnene som har blitt utsatt for både fysisk og psykisk vold hevdet at det var den psykiske volden som var verst å leve med. Sår og blåmerker vil etter hvert forsvinne, men virkningene av den fysiske volden og frykt for at ny vold skal oppstå vil sitte igjen lenge etter at blåmerkene har forsvunnet. Det er derfor paradoksalt at flere av mine informanter reflekterer over at kvinnene de har vært i kontakt med forteller at den psykiske volden er verst, samtidig er det den fysiske volden som terapeutene i stor grad etterspør.

Paradokset finner jeg også i intervjuet med ”Synnøve” ;

”(…) det er ikke tydelig i seg selv hva det er. Det er jo dette med fysisk, psykisk og verbal vold og sånn. Men, det er jo først og fremst ...det er forskjellig hva vi tåler, og hva vi er redde for. Det er i alle fall noen som går over en grense hvor du ikke er helt trygg, og hvor du kanskje går og er urolig for hva som skjer, og må passe på hva du sier...”
(”Synnøve”, s. 4).

”Synnøve” reflekterer litt fram og tilbake over voldsbegrepet, men konkluderer til slutt med at; ”(...) Vold er å legge hånd på den andre. På en eller annen måte. Det er i alle fall vold!” (s.4). Her ser vi hvordan ”Synnøve” også forhandler med diskursene. På den ene siden kan det se ut til at hun ser fysisk og psykisk vold i et indre forhold, hvor den fysiske volden gir psykiske ubehag (jfr. Teori og empirikapitlet s. 33), i den forstand at man hele tiden må være i beredskap. På den annen side kan vi tydelig se systemteorien i arbeid når hun uttrykker at det er forskjellig hva vi tåler og hva vi er redde for. Systemisk familierapi legger som nevnt liten vekt på det normative og søker dermed å unngå å trekke skiller mellom vanlig og uvanlig. Med andre ord; det noen opplever som vold opplever andre muligvis som noe annet. ”Synnøve” konkluderer imidlertid med at vold er fysisk handling. Hvordan er det så når denne terapeuten forteller om konkrete eksempler fra praksis?

”Synnøve” forteller fra en samtale med et par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen gjennom flere tiår. Denne kvinnen betror terapeuten, i tråd med kvinnene fra Skjørtens undersøkelse, at slagene var ikke det verste. ”Bodil forklarer det på denne måten;

”(…), men sånn i forhold til kona, når vi snakket litt om hvordan, når han hadde sånne forskjellige sinneutbrudd. Det var mer på sånne sinneutbrudd. For det var veldig slitsomt for henne, eller en stor påkjenning. Like mye som å bli slått da…”

(”Synnøve” s.9).

Kan det muligvis være slik at det for ”Synnøve” og flere med henne kan by på større utfordringer og være-i-verden enn å- se-verden når de får par med voldsproblematikk inn på kontoret? Det interessante i dette utsagnet er hvordan ”Synnøve” benevner det som førende diskurser ville kategorisert som psykisk vold, som sinneutbrudd. Sinne er i følge Isdal (2000) en grunnleggende følelse, og ikke en handling. Dette er en vesentlig, fordi følelser ikke påfører andre skade. Det er først når følelsene omsettes til handling at det skader. Det som også er interessant er at ”Synnøve” synes at det kan være vanskelig å definere hva som er vold fordi det er ulikt hva vi tåler. Selv så tåler hun mye når det gjelder høye og hissige stemmer, ”(...) mer enn gjennomsnittet...” (s.10), sier hun. ”Synnøve” fikk selv oppleve mannens ”(...) eksplosjoner...” (s.10) en gang paret var til samtale på hennes kontor. Til dette uttrykker hun; ”(...) Jeg var aldri redd ham. Han var en skikkelig brumlebassee...” (s.7). Hvordan skal vi så forstå dette? Jeg synes det er interessant å se hvordan terapeuten konstruerer mannen, som har utøvd fysisk vold mot sin ektefelle gjennom et langt ekteskap, som en brumlebassee. Dette kan, slik jeg forstår det, være nok et eksempel på at terapeuten reduserer og reformulerer, ikke bare volden, men også utøveren. Det kan muligvis være grunn til å tro at ”Synnøves” toleransegrense for hva hun blir redd for ligger som en målestokk for hva som kan betegnes som vold eller ei, og også for så vidt hva som betegnes som en voldsutøver eller ei. En brumlebassee er vel ikke en volds mann? Det som også er interessant er hvordan terapeuten litt senere i intervjuet forteller hvordan hun jobbet med at denne mannen måtte lære seg og sette grenser. Han hadde vanskelig for å si nei når naboer og venner spurte om hjelp, ”(...) og strakk seg kanskje for langt i forhold til hva helsa tålte. Og så ble det mindre å gå på...” (s.11), forteller ”Synnøve. En slik konstruksjon av en som utøver vold kan

tenkes å tilby terapeuten en posisjon hvor voldsutøveren reduseres til å være et offer for ytre og indre påvirkninger.

Det kan, slik jeg ser det, være spesielt vanskelig for denne terapeuten å jobbe med den psykiske volden, nettopp fordi at hun muligvis bruker seg selv som referanseramme for hva som er skremmende. På den annen side kan det også se ut til at det for denne terapeuten kan by på utfordringer å jobbe med den fysiske volden. Gjennom at hun posisjonerer voldsutøveren som en brumlebase som slår fordi han ikke klarer å sette grenser for omgivelsene vil en naturlig posisjon for denne terapeuten muligvis være å nettopp jobbe med mannens grensesetting. Å jobbe med grensesetting kan sies å være i tråd med førende diskurser hos behandlingapparatet som vektlegger at det er viktig å fokusere på meningen bak volden (jfr. s.34). Det bør imidlertid komme noe lenger ut i behandlingsrekken, nettopp for å unngå bagatellisering og reformulering. Isdal og Råkil (I Råkil 2002) poengterer at det er av vesentlig betydning at terapeutene for det første lager beskyttelsestiltak for å unngå ytterligere vold, og for det andre at voldsutøver erkjenner og påtar seg ansvar for sine handlinger.

Flere av mine informanter vektlegger viktigheten av og ”kalle en spade for en spade”, når de arbeider med vold. Dette er jo i seg selv et paradoks, og et interessant utsagn. Det er vitterlig nok ikke er spader som er tema i intervjuene, men et langt mer komplekst og alvorlig fenomen, som vold kan sies å være. Når terapeutene ”kaller en spade for en spade” hos klientene kan vi forstå det dit hen at de reformulerer språket som klientene tar i bruk. Både ”Bodil” og ”Turid” stiller seg imidlertid kritiske til å bruke begrepet vold når paret forteller om psykisk vold. ”Turid reflekterer over det på den måten;

”(...) jeg tenker at den her kontrollbiten er jo tema her. Og, vi kan jo ... eh på en måte så sorterer det og skal kontrollere... Eh...jeg jobbet med en sak hvor han reiste på lunsjen hennes hver dag på jobben. For å se hva hun gjorde! Og hun opplevde han som veldig invaderende. Han ringte masse og sjekket masse. Han ville helst ikke at hun skulle gå ut, og han ble da veldig sur. Så hun sluttet å si at hun skulle møte venninner. Han er redd for at hun skulle gå på trening, fordi at menn så på henne. Eh... en del sånne ting! Så jeg tenker jo at det er en form for psykisk vold, og at jeg teoretisk definerer det for en ting. Jeg sier at er det sånn at det kan funke for deg at han gjør sånn? Og, hun sier nei, det funker ikke for meg. Men, jeg har ikke tenkt at det må jeg

kalle for vold! Ikke til det. Men, jeg kan si at nå er du i ferd med å kontrollere i for stor grad (...)" ("Turid", s.25).

"Turid" begrunner sin kritiske posisjon med at hun ikke vil teoretisere volden, da det kan være til hinder for en god relasjonsbygging med voldsutøver. Hun mener det er for gjort å miste voldsutøver hvis hun som terapeut er for rask til og "(...) definere han som den store stygge ulven, og henne som lammet" (s. 26). Det interessante her er at deler av faglitteraturen beskriver at voldsutøver gjerne omskriver volden for å bevare kjærligheten samtidig som den blir mindre problematisk å forholde seg til for ham (Råkil 2002). Kan det også være slik at det blir mindre problematisk for Turid å forholde seg til volden ved at hun i denne sammenhengen tydeligvis unngår å "kalle en spade for en spade"? Eller sagt på en mer korrekt måte; å kalle vold for vold. På denne måten kan den psykiske volden bli skyggelagt.

I Turids utsagn kan vi kjenne igjen elementer fra den feministiske diskursen gjennom at hun konstruerer den psykiske voldsutøvelsen som "å kontrollere den andre i for stor grad", samtidig så kan vi se at hun har motsand mot å ansvarliggjøre mannen fordi han da vil bli "den store stygge ulven". Dette kan kanskje betegnes som svart-hvitt tenkning? Det som er spennende og som kanskje er verdt å merke seg her er hvordan terapeuten også bruker en kjønnet diskurs om "den store stygge ulven" for å underbygge sin valgte posisjon. Kanskje kan vi også se den sosiologiske diskursen i kamp med den feministiske når hun sjekker ut med kvinnen om det er slik at "det funker for henne at mannen gjør sånn"? Dette kan sies å være en tilgjort ikke-viter-posisjon²⁰ hos terapeuten gjennom at hun i sine tanker kan tenke at dette er psykisk vold, men når tankene blir gjort til ord og handling så "undrer" hun seg om det faktisk "funker" for kvinnen å bli kontrollert slik mannen gjør. Med andre ord så kan jeg forstå det dit hen at terapeuten fremstår som en ikke-ekspert, mens det underliggende er at hun faktisk har en klar tanke på at kvinnen faktisk ikke burde finne seg i mannens "kontrollbehov". Kanskje kan vi her se et eksempel på det Foucault ville betegnet som begrensende makt (jfr. s. 20 i metodekapitlet), gjennom at terapeuten tydelig tar i bruk et

²⁰ I kontrast til den tradisjonelle ekspertposisjon tar systemisk terapi en ikke-viter-posisjon. Det betyr at terapeuten er en profesjonell samtalepartner mer enn en ekspert med objektive løsninger (Anderson & Goolishian 1992). Begrepet er kjent fra Harlene Anderson og Harry Goolishian. Hovedpoenget med den ikke-vitende-posisjonen er at terapeutens handlinger må formidle en genuin nysgjerrighet. Det vil si at terapeuten gjennom handlinger og holdninger viser interesse for å få vite mer om det som klienten alt har sagt (Lundby 2000:11).

reduserende begrep som kontroll på den faktiske voldsutøvelsen når språket blir satt i arbeid? Terapeuten plasseres her i en slags mellomposisjon hvor det beste hun kan gjøre er og poengtere for mannen at han er i ferd med å kontrollere i for stor grad, samtidig som hun spør kvinnen om det er gangbart for henne og leve med en mann som kontrollerer henne slik hennes mann gjør. Slik kan kvinnen bli ansvarliggjort i forhold til valget om hun skal finne seg i at mannen ”kontrollerer i for stor grad” eller ei, i stedet for at mannen blir ansvarliggjort for sin voldshandling. En slik ansvarliggjøring av kvinnen kan trolig oppmuntre kvinnen til å hevde seg selv mer i parforholdet. Dette kan imidlertid by på større utfordringer for kvinnen, fordi det kan virke som en ytterligere provokasjon hos mannen. I følge Skjørten (1994) kan en slik posisjon hos terapeuten få som konsekvens at volden vil eskalere.

Det som også er spennende er at ”Turid” litt tidligere i intervjusamtalen er opptatt av å fremheve at familievernet er kommet til i en feminin blest, og dermed kanskje ikke har vært gode nok til å ta vare på de mannlige klientene. Hun poengterer at hun ønsker å gjøre familievernet mer mannsvennlig, og at familievernet ”(...) er nødt til å jobbe med hvordan menn også kan bli hørt”. (s. 9). En kan da kanskje undre seg over om hun vil miste flere mannlige klienter dersom hun bruker et stigmatiserende begrep som vold på mannens kontrollbehov? Kanskje har ”Turids” bruk av kontrollbegrepet til hensikt å skape tillit som et ledd i relasjonsbyggingen med voldsutøver? Og, kanskje kan dette føre til at hun stiller seg i en posisjon overfor paret hvor hun som terapeut mer fungerer som en ventil i samtalen heller enn å ta tak i problemet og bidra til en mulig endring. En slik posisjon kan muligvis føre til at terapeuten stilletiende godtar mannens psykiske voldsutøvelse overfor kvinnen.

4.3 Slaget er mitt - Ansvarsdiskurs i kamp?

”Jeg merker jeg blir provosert og kraftig irritert. Jeg vil ikke la meg provosere, men være sterk og ikke vise hva jeg føler. Menn viser jo ikke følelser. Men, jeg blir stadig mer sint. Reiser meg opp for å gå en tur, trenger å lufte meg litt, men du holder meg tilbake, river i stykker klærne mine, vil ikke la meg gå. Jeg føler at jeg ikke har noe annet valg enn å adlyde deg. Dessuten kan jo ungene våkne. Føler meg så lite mandig og lite myndig; får ikke lov å gå ut en gang. Men kranglingen fortsetter, jeg blir mer og mer provosert, mer og mer sint, føler meg stadig mer tråkket på, stadig mer maktesløs, til jeg ikke klarer å beherske meg... og jeg slår (Løvland I Storberget 2007:76).

Sitatet ovenfor er hentet fra boken ”Bjørnen sover” som ble utgitt etter et initiativ fra vår nåværende justisminister, Knut Storberget. Boken ble utgitt som et ledd i og synliggjøre alle berørte parter i familier hvor det foregår vold; både de voldsutsatte barna og kvinnene samt de voldsutøvende mennene. Utsagnet kommer fra en mann som tidligere har utøvd vold mot sin partner, men som etter behandling hos Alternativ til Vold har endret sin voldelige atferd. Hvordan konstruerer voldsutøveren seg selv i dette utsagnet? Hvem har ansvaret her? Er det henne som ikke vil la ham gå? Eller er det ham som tilslutt ikke lenger klarer å beherske seg – og slår?

Alle mine informanter reflekterte over at det er viktig at den som utøver volden tar ansvar for sine voldshandlinger. Det som imidlertid overrasket meg var at når språket ble satt i arbeid hos familieterapeutene så ble voldshandlingene i stor grad konstruert som, og redusert til fysisk vold, slik det fremkommer ovenfor. Vi kunne se at terapeutene dro på flere diskurser samtidig, og at det var forskjell på deres måter å-se-verden og være-i-verden på. Dette kapittelet har jeg kalt ”Slaget er mitt” – ansvarsdiskurs i kamp? Her er jeg opptatt av om det er slik at familieterapeutene er entydige når de hevder at det er den som utfører volden som skal ta ansvar. Eller er det også her variasjoner i språket? Jeg vil videre se på hvilke diskurser de drar på. Er det diskursen om det indterminderte mennesket, som konstruerer den som utøver vold som et subjekt med egne valgmuligheter? Eller er det diskursen om det determinerte mennesket slik det kommer til syne i sangen ”Vårherre som spiller klinkekuler”²¹ som synges av Erik Bye? Er voldsutøveren bare en del av et enormt klinkekulespill hvor man reduseres til objekt uten muligheter til å velge? Det viser seg at det noen ganger tilsynelatende er det voksne og handlende subjekt som snakker, mens det ved nærmere ettersyn er en som er offer for sin egen fortid. Det er dette vi skal se nærmere på i dette kapitlet.

Som det fremkommer ovenfor hevder mine informanter at det er viktig at den som utfører volden må ta ansvar. Noen er imidlertid mer tydelig på det enn andre. Overskriften, ”Slaget er

²¹ Sangen om Vårherre som spiller klinkekuler representerer en positivistisk virkelighetsoppfatning gjennom at alt har sin egentlige årsak. Når Vårherre mister en fargerik klinkekule er det en metafor på den verden vi lever i. All bevegelse vi gjør har sin egentlige årsak i dette spillet, slik at vi alle er en del av et enormt klinkekulespill.

mitt” er hentet fra intervjuet med ”Inger”. Hun er en av terapeutene som er tydelig på å konstruere voldsutøveren som ansvarlig, og uttrykker eksplisitt at dette er ”(...) veldig vesentlig...”. Mye mer vesentlig i saker som omhandler vold enn i andre konsultasjoner;

”(...) det er i alle fall veldig viktig for kvinnen..., eller i alle fall mest kvinner da, at dette her, jeg kan gjøre mitt eventuelt, og det gjør de jo for de er jo ganske fort lært opp til å se signaler, ikke sant, og når det skjer! Men, i alle fall så vet de signalene. Men, og likevel å vite at dette her, det er ikke mitt ansvar. For det er jo veldig mye av det som jeg forstår går på den psykiske volden, ikke sant; at det er du som er ansvarlig. Hadde ikke du gjort det og det og det, så hadde ikke jeg gjort det og det og det... Det må plasseres, og det er forbaska viktig! Noen må si det og hjelpe vedkommende til å forstå det!”
(”Inger” s.12)

Her kan vi se hvordan ”Inger” nærmest forkaster den sosiologiske diskursen til fordel for den feministiske, ved å fastholde at det er den som utøver volden som uansett er den som må ta ansvar. Terapeuten begrunner sin tydelige posisjon med at dette med vold er svært alvorlig, og at hun tenker at kvinnen må bli bevisst at det å bli slått ikke er hennes ansvar. Jeg kan forstå det slik at når ”Inger” uttrykker at ”noen må si det og hjelpe vedkommende å forstå det” så er det seg selv hun snakker om.”Inger” plasserer seg dermed i en posisjon som ivaretar kvinnen gjennom på den ene siden å hjelpe henne til å se hva hun blir utsatt for, for på den annen side å fortelle henne at dette må hun ikke finne seg i.

4.3.1 Kom deg på kurs!

Samtidig som ”Inger” drar på den feministiske diskursen når hun er opptatt av å plassere ansvaret for volden, og fortelle kvinnen at dette må hun ikke finne seg i, så kan vi oppdage en tredje diskurs; den psykologiske, når hun til mannen i paret som søker hjelp kan si; ”(...) kom deg på kurs!” (s. 12). En implisitt diskurs her kan sies å være at volden er lært, og kan avlæres. Den psykologiske diskursen kommer ytterligere frem når terapeuten litt senere i samtalen med meg konstruerer volden som et uttrykk for undertrykt sinne og aggresjon. ”Inger” forklarer at sinne kanskje er den følelsen som mennesker i minst mulig grad tør å kjenne på og setter dette i sammenheng med at man som liten har en redsel for å bli forlatt. Det og være søt og hyggelig er anerkjent, mens å være sint kan føre til distanse og avvisning. En slik psykologisk diskurs kan sies å være i tråd med at voldsutøveren i tidlige barneår har

lært at sinne ikke er en legitim følelse. Volden konstrueres dermed som uttrykk for en avmaktsfølelse. ”Inger” stilles dermed i en posisjon hvor hun muligvis ser at mannen må jobbe med sin avmaktsfølelse for å få kontroll på aggresjonen. Det kan tenkes at dette blir vanskelig å gjøre samtidig med at hun er opptatt av å opplyse kvinnen om hva hun faktisk blir utsatt for i parforholdet, og fortelle henne at hun ikke er den ansvarlige. ”Inger” konkluderer med ”(...) eller hva kan jeg gjøre med det? Og, det er der jeg tenker at jeg er ikke psykolog, og jeg har ikke behandler ... altså sånn individualterapi. Så det får andre ta seg av... ” (s.21). Med andre ord så posisjonerer hun seg på en slik måte at hun gjerne tilbyr kvinnen individualsamtaler, mens hun ber mannen å komme seg på kurs!

4.3.2 Det er ikke rart at...

En annen terapeut som er opptatt av å ansvarliggjøre den som utøver volden er ”Lars”. Når jeg spør ham om hva han legger vekt på i samtaler hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen så sier terapeuten;

”Altså, det jeg legger vekt på er at ansvaret på volden ligger hos den som utøver volden. Og, at det er ulikt effekt. Altså...det... men, det ligger jo et ansvar hos den som blir utsatt for volden også. At man ikke provoserer unødvendig. Når en som har slått fem ganger får nok og ber noen om å holde kjeft så er det lurt å gjøre det! Du behøver ikke løpe etter å kjatre! Det kan faktisk være farlig. Det sier jeg primært til de (kvinnene)...”
(”Lars”, s. 9).

Dette utsagnet kan forstås på flere måter, og plasseres under flere hoveddiskurser, som for eksempel den biologiske, psykologiske og sosiologiske. Diskurser er flertydige. Det er riktignok slik at diskurser setter rammer for hva som kan tenkes, sies, gjøres og erfares av hvem, når og hvor (jfr. Metodekapittelet s.19-20). Men, det er imidlertid ikke bare en tigjengelig måte å se-verden og være-i-verden på innenfor en diskurs. Diskurser er relasjon- og kontekstavhengige, noe som medfører at jeg kan tolke dette annerledes enn andre muligvis ville gjort. I sitatet hentet fra intervjuet med ”Lars” kan vi se at ansvarsdiskursen er i kamp. Hvem er den ansvarlige her? Kanskje er det slik at når språket blir satt-i-arbeid, så er ikke ”Lars” så konsekvent med hensyn til hvor ansvaret skal plasseres likevel? Kanskje er det ikke så rart at det ender med slag?

En implisitt diskurs her kan nettopp sies å være ”det er ikke rart at...”. Denne diskursen kan være knyttet til at kvinnen burde vite bedre enn å provosere mannen unødvendig med å kjatre. ”Det er ikke rart at”- diskursen finner jeg i varierende grad hos både ”Bodil”, ”Turid”, ”Synnøve” og ”Lars”. ”Lars” er imidlertid kanskje den som går sterkest til verks når det gjelder å posisjonere seg innenfor denne diskursen. En slik diskurs kan vi kjenne igjen fra media, hvor kvinnen nærmest kan skylde seg selv for de krenkelsene hun blir utsatt for. Til sammenligning med kvinnen som nærmest kan skylde seg selv at hun blir voldtatt. Hadde hun kledd seg mindre utfordrende og hatt lengre skjørt så hadde voldtekten antagelig aldri funnet sted. Du nærmest ber om det! Et slikt syn kan knyttes til gamle patriarkalske holdninger om at kvinnen er mannens eiendom. Den feministiske diskursen er nettopp opptatt av at det er på denne måten at det er kvinnen selv som ofte for skylden for den volden og de krenkelsene hun blir utsatt for. Det underforståtte her kan være at kvinnen hierarkisk er underordnet mannen, og at hun gjennom å være i hans makt dermed burde adlyde ham når han setter grenser for hva som kan sies og gjøres (jfr Foucault s.20).

I utsagn, slik vi her ser hos ”Lars” kan vi muligvis oppdage et eksempel på diskursenes usynelige kraft slik som Foucault ville sagt det (jfr. S. 24). Er det terapeutens innarbeidede og tatt-for-gitt-heter som kommer til uttrykk ovenfor, hans doxiske oppfatning? Doxa-begrepet blir benyttet av sosiologen Pierre Bourdieu (1993, 1996 I Råkil 2002) og hentyder til det vi tar for gitt. Doxa viser til de usynelige, kulturelle trådene som fungerer som normer, men som vi ikke er bevisst. Doxa-begrepet har flere slektninger. Et av dem er habitus-begrepet som jeg redegjør nærmere for på s 44.

Det er interessant å se hvordan terapeuten oversetter kvinnens verbale kommunikasjon med og kjatre. Dette kan forstås som en negativ typifisering og generalisering av kvinnen (Strandell 1995 I Haavind 2001). Jeg får inntrykk av at det er den kjønnede diskursen, som går seirende ut av denne kampen gjennom å vektlegge den maskuline dominansen. Når mannen ber kvinnen om og ti stille så bør hun gjøre det! Denne diskursen har dype røtter i historien, slik som Erling Sandmo viser til (jfr.teori og empirikapitlet s.31). I forlengelsen av dette kan voldsutøvelsen dermed bli konstruert som en moralsk berettiget sanksjon som et

svar på kvinnens umoralske kjatring. Kvinnen burde visst bedre enn og ”provosere unødvendig og løpe etter å kjatre”.

Gjennom å posisjonere kvinnen som en som burde vite bedre konstrueres hun samtidig som den som sitter med nøkkelen til å unngå å havne opp i situasjoner som kan føre til vold. Hadde hun ”holdt kjeft” så hadde ikke mannen måttet ty til slag. Her kan vi få inntrykk av at volden sosiologiseres gjennom å redusere mannen til et offer for kvinnens klinkekulespill, og terapeuten plasserer seg dermed i en posisjon hvor det beste han kan gjøre for å stoppe mannens fysiske voldsutøvelse er å fortelle kvinnen at hun kan beskytte seg selv gjennom og ”holde kjeft” (Møller 2000). Det interessante her er at benyttet faglitteratur nettopp posisjonerer voldsutøver som en som har makt til å konstruere virkeligheten slik den fremstår for han, i den forstand at han er den som gir handlinger, hendelser og ting mening som ganger ham selv (Isdal, 2000; Møller 2000; Råkil 2002). Det kan derfor sies å være paradoksalt at voldsutøvers dominierende fremstilling om at ”det er ikke rart at...” eller ”hadde hun bare ikke...” også kan se ut til å være terapeutens dominierende diskurs. Dette kan oppfordre både offer og utøver til å se seg selv med terapeutens øyne. Når terapeuten da sier til kvinnene som er utsatt for vold at det er lurt å holde kjeft kan dette bidra til å bekrefte mannens virkelighet, og dermed ”kaste vann på mølla” slik at volden vil fortsette og muligvis økes i omfang (Råkil 2002:107).

4.3.3 Frustrasjon og aggresjon

Hos ”Bodil” og ”Turid” kan vi også tydelig se at ansvarsdiskursen er i kamp. ”Bodil” uttrykker eksplisitt at hun jobber kontinuerlig med ansvarliggjøring av voldsutøveren, med en hensikt å motvirke litt av det hun opplever som bagatellisering, minimalisering og benektning. På den ene siden uttrykker ”Bodil” at hvis man ser på vold som en form for maktutøvelse, så vil ansvaret for den fysiske voldsutøvelsen tydelig kunne plasseres hos mannen. Hun begrunner denne posisjonen med at mannen er fysisk overlegen kvinnen. På den annen side har hun erfart å møte par hvor den fysiske volden gjerne er gjensidig;

altså i en del parforhold så ser du at det er veldig.... Gjerne gjensidig det du ser det. Et par som jeg hadde så var det ... når han skjønte at han begynte å bli sinna så prøvde

han å trekke seg vekk. Hans taktikk var da gjerne å ta bilen og kjøre et annet sted for å roe seg ned. Men, det likte ikke hun. Så hun angrep ham, og fjernet ... eller stjal kjørebrillene slik at han ikke kunne kjøre, og da ble det en krangel gjerne rundt det. Så det er jo klart at det er hans ansvar at han angriper, men når hun ødelegger eller gjemmer brillene så er det jo naturlig at han prøver å få tak i dem, og at det øker sannsynligheten for vold da (...). ("Bodil" s. 8).

"Bodil" forteller her om et par som har gått i terapi hos henne. I denne terapeutiske konteksten var hun opptatt av å se på det gjensidige i voldssituasjonen, samtidig som hun var opptatt av å plassere ansvaret hos hver enkelt. Det som kanskje er spesielt interessant med dette utsagnet er å se på hvilke negative konstruksjoner "Bodil" tar i bruk for å underbygge sin valgte posisjon. Kvinnens forsøk på å få tak i mannens kjørebriller blir konstruert som angrep og å stjele. En slik konstruksjon er, etter min mening, i det drøyeste laget. Det kan se ut som det er kvinnen som ender opp som den store stygge ulven her. Mens mannens valg om å ta bilen å komme unna krangelen blir derimot konstruert som sinnemestring. En implisitt diskurs her kan muligvis være frustrasjonsdiskursen, som i og for seg både kan plasseres under den psykologiske-, og sosiologiske hoveddiskursen.

Både "Bodil" og "Turid" mener at den fysiske voldsutøvelsen ofte er et uttrykk for mannens avmakt; han slår når han kommer til kort! "Bodil" tror dessuten at kvinner er verbalt overlegne menn, og at det derfor er kvinnene som også i stor grad står for den psykiske volden i parforholdet. Jeg forstår det dit hen at voldsutøveren her blir redusert til et determinert offer for en aggressiv kvinne, og jeg støtter meg på Møller (2000:110) som sier at kan dette forstås som en kausal forenkling som i stor grad reduserer mannens frie valg til å være offer for indre og/eller ytre styrte prosesser. Det kan med andre ord se ut til at det er kvinnen som blir den ansvarlige her. Når terapeutene konstruerer voldsutøver som en som blir frustrert, fordi kvinnen terger gjennom for eksempel å gjemme kjørebrillene så er det muligvis naturlig at de posisjonerer seg slik at de jobber med samhandlingen. Både "Bodil" og "Turid" forteller at de i samtaler med paret forsøker å redusere og forebygge situasjoner som fører til frustrasjon hos mannen, for på den måten å unngå å forsterke den aggressive atferden. Terapeutene forteller at de gjør dette ved for eksempel å utføre et praktisk-pedagogisk arbeid for å lære voldsutøveren til å unngå frustrasjoner, for på denne måten å forsøke å redusere den fysiske voldsutøvelsen. Både "Bodil" og "Turid" vektlegger "Time-out"²²-prinsippet når de

²² Time-out-prinsippet gjøres ved at hendene formes som bokstaven T.

arbeider med paret. Det vil si at de lærer paret til å stoppe kranglene i tide gjennom at den av paret som opplever at den andre går over en akseptabel grense viser ”Time-out”-prinsippet. Kan det muligvis være slik at vi her ser et eksempel på systemteorien i arbeid? Og, er dette et eksempel på at gamle fagtradisjoner fremdeles er gjeldende innen familievernet? Hvor ble det av den normative terapeuten?

Kristin Skjørten (1994) vektlegger i sin doktoravhandling flere problemer forbundet med at systemteori blir praktisert i behandling av mishandlingsforhold. Når terapeutene jobber med samhandlingen vil det føre til at begge parter blir tillagt like mye skyld for at volden finner sted. I tråd med dette blir altså både mannen og kvinnen rådet til å forandre sine væremåter.

4.3.4 Stakkars mann

Litt senere i intervjuet med ”Lars” er ansvarsdiskursen virkelig ”ute i hardt vær”. Den kjønnede diskursen kommer muligvis enda tydeligere fram når jeg eksplisitt spør ”Lars” om det kan være brukbart å forstå menns vold mot kvinner ut fra et feministisk perspektiv. ”Lars” svarer med spørsmålet om man da ”latet som om at kvinner ikke utøvde vold i det hele tatt?” ”Lars” underbygger sin avstand til en feministisk forståelse metaforisk, gjennom et dikt av Rudolf Nilsen. Her kan vi se at den kjønnede diskursen befinner seg under den sosiologiske hoveddiskursen gjennom at det her heller kan tales om familievold snarere enn menns vold mot kvinner (jfr. Teori og Empirikapitlet s 35 og 37);

”Nå er Karlsen full igjen, hør det runger fra hans strupe... Han kommer da full hjem da, og i trappa møter han Karlsa, og verre stillehavsstorm har han aldri møtt enn den han møter i kveld. Tilslutt ender det med at han kryper under bordet, og hun låser døren og går ut. Og så hopper han ut av vinduet i annen etage og våkner på legevakten med to brekte bein. Han brakk nok begge beina, men han sto på sine ord! Altså, vold har nok... jeg ser nok den type voldsutøvelse av kvinner som beskrevet en del fra gamle dager, har jeg ikke sett så mye av i det siste! Om det er at.., men jeg har sett at kvinner har slått! Altså ... de mennene jeg da har snakket med er redd for at de skal miste beherskelsen og ta igjen. Å ta igjen sånn at de skader noen... (”Lars”, s.18).

Her kan vi se hvordan "Lars" gjennom denne metaforen konstruerer mannen som sårbar og redd, og en implisitt diskurs her kan sies å være "stakkars mann". Denne diskursen kan vi kjenne igjen fra tegneserier som vi kan finne i aviser, ukeblader og julehefter. Eksempler på slike tegneserier er Andy Capp og Finnbekk og Fia, hvor det tegnes et karikaturbilde av menn som offer for en dominerende og undertrykkende kvinne. Diskurser endrer seg over tid (jfr. Foucault s. 20), og denne diskursen må ses i sammenheng med økt likestilling. Hvis vi går hundre år tilbake i tid ville det med stor sannsynlighet vært en fallitterklæring for menn å forklare voldshandlingen med kvinnelig provokasjon (Skjørten 1994). Det er spesielt interessant å se hvordan "Lars" gjennom denne metaforen konstruerer mannen som offer for en dominerende og sterk kvinne. Diktet eller historien kan sies å utgjøre det vi kjenner som en naturlig og selvfølgelig fortelling, som vi alle kan kjenne igjen når de blir fortalt. I følge kjønnsforskeren Dorte Marie Søndergaard benyttes slike naturlige fortellinger ofte som tolkningsramme for egne og andres handlinger og handlingssekvenser (Søndergaard 1996 I Haavind 2001:81). Kan det tenkes at denne naturlige fortellingen om "Karlsen og Karlsa" blir styrende for hva "Lars" er i stand til å se og henholdsvis ikke se når han møter par hvor vold er et tema? Spesielt kan det tenkes å være aktuelt i en konkret situasjon der hvor kvinnen også har utøvd vold mot mannen eller at hun for terapeuten fremstår som ressurssterk på en annen måte.

I fortellingen om "Karlsen og Karlsa" kan vi tydelig se den kvinnelige konnoterte makten og mannelige konnoterte avmakten. Det kan tenkes at denne konstruksjonen ligger som et diskursivt ekskluderende element, som utgjør forutsetninger for en opprettholdelse av terapeutens konstruksjoner av kvinnen som den makthavende og mannen som avmektig. Gjennom at kvinnen konstrueres som den som sitter med makten tilbys hun en posisjon som en kompetent aktør til å gjøre noe med situasjonene, mens mannen tilbys en posisjon hvor han er underdannig kvinnen og kun en deltager i kvinnens maktutspill.

Dette kan tilby voldsutøveren en rettferdighetsposisjon, hvor kvinnen ikke bare blir tildelt nøkkelen til å gjøre noe med situasjonen, men hun er den faktiske krenkeren. Slik at mannen konstrueres som en som handler i selvforsvar. Vold i selvforsvar blir regnet som en legitim handling (jfr. Hjemdal s. 34), og denne diskursen kan vi blant annet finne igjen i straffeloven hvor vold i selvforsvar kan konstrueres som nødverge. Slike konstruksjoner innebærer en

sterk rettferdighetsgjøring av volden, sett fra voldsutøverens side. Ved henvisning til rettferdighet beveger man seg på verdiplan (Skjørten 1994). Psykologene Askeland, Strand og Sætre har erfaring med å arbeide med voldsutsatte kvinner. De advarer ”hjelpere” mot å blande kortene, når de møter par hvor begge har utøvd fysisk vold. Kvinnens vold i et samliv der hvor hun blir utsatt for vold, kan handle om ulike ting. Som for eksempel kvinnens forsøk på å beholde sin verdighet i forholdet. Disse behandlerne mener imidlertid at det er uhyre viktig at de som skal arbeide med mannens voldsproblemer likevel fokuserer på hans valg og handlinger, slik at mannen ikke bruker kvinnens vold som en unnskyldning for å trappe opp egen voldsbruk.

”Lars” poengterer imidlertid at mennene han har snakket med for så vidt ikke er redd for kvinnens voldshandlinger, men de er redde for at de skal ”ta igjen”. Det kan forstås som at mennene ”Lars” refererer til kanskje ikke opplever kvinnens voldsbruk som særlig dramatisk. Det er heller slik at de er redde for å miste besinnelsen. Implisitt kan vi forstå det slik at kvinnens voldsbruk altså ikke har rokket ved maktbalansen i forholdet. Med andre ord så er det grunn til å tro at volden her blir konstruert innenfor en par-relasjon som er preget av en symmetrisk rollesammensetning, hvor makten er likt fordelt (jfr. Sosiologisk diskurs s.37).

Kanskje kan terapeuten som drar på denne diskursen raskt posisjonere seg som en rettferdighetens vokter? I den forstand at han som normativ terapeut blir sittende i en terapeutisk posisjon hvor han reduseres til å bli ”dommer i et tennisspill”. Gjennom at terapeuten posisjonerer seg som en tilskuer²³, og ikke som en deltager kan det tenkes å få de konsekvenser at han jobber med volden i parforholdet som et faktum til forskjell fra utforske voldens mening (jfr. s.34 i Teori og empirikapitlet). Når terapeuten konstruerer volden som et faktum gir det altså ikke rom for og utforske den andre gjennom en positiv nysgjerrighet. En slik posisjon kan forstås som en kausal forenkling, og volden kan bli stående som en handling som på den ene siden er forårsaket av kvinnen og på den annen side er forårsakende av

²³ Den norske filosofen Hans Skjervheim regnes som en av de største kritikerne av den positive tenkningen. I sin artikkel ”Deltager og Tilskodar” er han opptatt av at den andre kun kan tas alvorlig gjennom å få et subjektstatus som innebærer å være villig til å høre og ta den andres meninger opp til ettertanke og eventuelt diskusjon (Skjervheim 1976).

mannen (Buber²⁴ 2007). Eller sagt på en annen måte, mannen slår fordi kvinnen kjefter, og kvinnen kjefter fordi mannen slår! En slik posisjon tilbyr både offer og utøver en objektstatus i følge Skjervheim (Skjervheim 1976:51-72). Det som også er spennende, og som kanskje bidrar til å styrke antagelsen om at terapeuten jobber med volden som et faktum er at "Lars" er opptatt av og "parkere" volden, slik han selv uttrykker det. Med å parkere volden mener Lars at den fysiske volden skal opphøre. Måten "Lars" gjør dette på er å spørre voldsutøver om "hva kan du gjøre for at jeg skal bli trygg på at volden ikke gjentas?" Hvis voldsutøveren her kan love terapeuten at han aldri vil utsette sin partner for fysisk vold igjen så ser ikke "Lars" noen grunn til å snakke mer om volden. Med andre ord så kommer voldens mening ikke frem, men blir stående som et faktum. En slik posisjon kan sies å følge strutsens stolte eksempel om å gjemme hodet i sandet, i tråd med ordtaket "ute av øye, ute av sinn!" Det kan imidlertid tenkes at en slik posisjon kan gi "Lars" den tryggheten han trenger for og ikke komme i en situasjon hvor han blir en indirekte tilskuer til nye voldshandlinger, men det kan også tenkes at en slik posisjon kan føles som en god måte å beskytte seg selv på fra å åpne opp for et så vanskelig og komplekst tema som vold kan sies å være.

4.3.5 Fra kvinne til kvinne til forskjell fra kvinne til mann – eller fra mann til kvinne...

Det er også interessant og viktig å reflektere over at de ulike utsagnene under dette kapitlet som på den ene siden har blitt til i en samtale mellom to kvinner som begge har erfaring i forhold til å arbeide med vold i nære relasjoner, mens det på den annen side har blitt til i en samtale mellom en mannelig og kvinnelig terapeut, også her har begge erfaring fra arbeid med vold i nære relasjoner. Og sist, men ikke minst så er det tilslutt jeg som kvinne som tolker disse utsagnene. Det er grunn til å tro at det fra en kvinne til en annen er større likhet i den doxiske oppfatningen enn det er mellom kvinne og mann. Kvinner på "begge sider av bordet", i parterapi og i en intervjukontekst som skal ha fokus på menns vold mot kvinner, er en spesiell konsultasjon. Vi har noe felles som kvinner, noen felles erfaringer og forestillinger om hvordan kvinner er og bør ha det i et forhold. Dette kan for eksempel bety at "Ingers", og for så vidt mine egne erfaringer eller forestillinger av hva som er et godt forhold for en kvinne å være i, er internalisert i oss som kvinner. De er så sterkt nedfelt i oss, både følelsesmessig

²⁴ Filosofen Martin Buber (1878-1965) er det tyvende århundres mest markante jødiske tenker. I boken "JEG OG DU" (1992) reflekterer han over menneskers møte i dialogen. En Jeg-du relasjon kjennetegnes av et værende som er preget av den samskapingen som finner sted mellom mennesker i en dialog, til motsetning av Jeg-Det som er preget av at mennesket reduseres til et faktum.

og normativt at det kan være utslagsgivende for hvordan ”Inger” møter denne kvinnen og mannen hvor han har utøvd vold mot henne. Egne meninger om hvordan en kvinne er og bør ha det i et parforhold kan overføres til kvinnen i paret som søker hjelp. Dette kan overstyre terapeutens faglige vurdering når hun møter paret hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen. I psykologisk litteratur kalles mekanismer som dette for projisering. Det viser til menneskers iboende egenskap som tendenser til å legge egne følelser ut på omgivelsene, og samtidig forstå seg selv i lys av de følelses kvaliteter man syns å se hos mennesker i omgivelsene (Haugsgjerd 2002:165 I Undrum 2007). I mitt arbeide er jeg imidlertid ikke opptatt av å studere enekeltindivider som kan antas å ha ulike egenskaper som forklarer hvorfor de er som de er eller gjør som de gjør, slik psykologisk litteratur ville hatt fokus på. Min søken etter passende begreper må derfor forflytte seg ut av en slik begrensende forståelsesramme. Ved å løfte blikket til en mer overskridende fortolkningsramme finner vi i filosofien det tidligere nevnte doxa-begrepet. Et annet begrep som er i slektskap med Bourdieus doxa-begrep, og som kanskje benyttes i større grad er hans habitus-begrep. Både doxa- og habitus-begrepet er i tråd med det som Foucault kaller tatt-for-gitt-heter, det er forståelser som er så godt innarbeidet at vi selv vanligvis ikke stiller spørsmål ved dem. I det neste avsnittet vil jeg gi en noe nærmere presentasjon av habitus-begrepet.

Habitus-begrepet kan oversettes til kulturelle vaner eller holdningssystemer som den enkelte og mange i fellesskap orienterer seg etter. Kjernen i habitus-begrepet er disposisjoner, som innebærer kroppslige og kognitive disposisjonsstrukturer som ligger til grunn for de handlinger, meninger og valg vi tar (Bourdieu & Wacquant 1993). Disposisjonene innebærer tilbøyeligheter, holdninger, innstilling eller legninger (Bourdieu 1999). Når ”Inger” i intervjuet med meg er opptatt av å fortelle at volden må ansvarliggjøres så uttrykker hun samtidig at ”(...) for det er mye mer alvor, jeg merker bare på min egen stemme nå, ikke sant. Jeg går inn i noe jeg synes er tøft...” (s.12), så kan det kanskje sies å være et eksempel på de kroppslige disposisjonsstrukturene. En annen og kanskje enklere måte å forstå habitus-begrepet på kan ligge i å billediggjøre begrepet ved å se på kroppen som en ”huskelapp” (Bjørnhaug 2002 I Undrum 2007). Habitus er den sosialt informerte kroppen, som ønsker å passe inn som ”hånd i hanske”. Å passe inn, innrette seg etter det som er kulturelt forvent er å reproducere tingenes orden, slik Foucault muligvis ville sagt det. Da oppnås kosmos i tilværelsen. Når det motsatte skjer skaper det kaos (Bjartveit og Kjærstad 1996). Som for eksempel når ”Inger” møter en kvinne i terapirommet som i dagens samfunn lever med

undertrykkelse og vold. Det anses ikke forenlig med normen for og forventningene til hvordan et parforhold i vår vestlige verden skal se ut i dag.

Habitus-begrepet kan være til hjelp først og fremst for å forstå terapeutenes reaksjoner i møte med paret hvor mannen utøver vold mot kvinnen, men også reaksjoner som oppstår i møte med meg og terapeutene.

4.4 Å arbeide med volden i parforholdet, individuelt eller ikke i det hele tatt?

Hvordan forholder familieterapeutene seg til menn som har utøvd vold mot sin partner? Jobber de med ham individuelt, sammen med partneren eller ikke i det hele tatt? Og hvordan begrunnet de sin praksis? Som vist i innledning og teorikapittel, hadde jeg et utgangspunkt i egen erfart praksis og etter litteraturgjennomgang en forforståelse av at familieterapeutene i møte med voldsproblematikken ville møte på mange dilemmaer og kryssende hensyn. Inngående kunnskap om vold sett i lys av et utvidet perspektiv synes derfor å være avgjørende for å kunne håndtere dilemmaene.

4.4.1 Terapeutenes tyngende ansvar

Informantene i min undersøkelse viser til ulik praksis når det gjelder hvordan de jobber med volden. To av mine informanter hevder at de er klare på at de ikke arbeider med menn som utøver fysisk vold. De har imidlertid noe ulike begrunnelser for dette standpunktet. ”Inger” forteller at hun tidligere arbeidet med volden i parforholdet, men at hun har mistet troen på at hun kan få en mann som utøver vold til å endre seg;

”(...) fra å tro at jeg i en samtale med et par klarer å få en mann med fysisk vold til å endre sin manøver, det har jeg funnet ut at det klarer jeg ikke. Jeg tror mye mer på individualterapi for menn som slår, over tid. Jeg tror på at endringer tar tid. Det tror jeg! Og, selv om det kan gå opp for folk at dette her bør jeg ikke gjøre, og jeg kan lære å prate om problemene, eller gjøre noe annet, så tror jeg det å få til å gjøre noe annet, særlig hvis det er ganske voldelige menn da, så da tror jeg på tid. Jeg tror på grupper! Det tror jeg er viktig, hvor man kan konfrontere hverandre...”

(”Inger”, s.)

”Inger” sier at denne endringen hos seg selv som terapeut nok har vokst frem som et resultat at hun tidligere har blitt skuffet i arbeidet med de voldsutøvende mennene. Når hun tidligere har trodd at mennene etter samtale hos henne har fått innsikt, og det likevel har vist seg å være ganske så kortvarig har ”Inger” blitt skuffet og slik sett mistet tilliten både til mannen som utøver vold, men også til seg selv som terapeut i arbeid med voldsutøvende menn. Flere av mine informanter reflekterer over at en viktig og utfordrende side i deres arbeid, med menn som utøver vold mot sin partner, er det ansvaret og den utryggheten de kan kjenne for voldsopfrene. Det kan komme opp sterke historier og de kan få informasjon om grov vold, noe som selvfølgelig fører til en kunnskap om at voldsutøveren kan være til stor fare for sine omgivelser. På den ene siden skal terapeutene hjelpe voldsutøveren til å ta vare på seg selv og andre på en god måte. På den annen side er det en faktisk realitet at han også kan komme til å skade noen alvorlig. Dette har ”Inger” fått erfare:

(...) fordi jeg har jo også opplevd, det er sikkert mange ganger som jeg ikke har visst om, men jeg har jo snakket om vold uten å vite hva konsekvensene er. Vedkommende... jeg hadde jo ett par, hvor vedkommende kvinne etterpå kom og fortalte meg at hun var omtrent slått i hjel den gangen de gikk ut fra kontoret. Det gjorde meg skrekkblandet! Det var veldig tøft!”

(”Inger”, s. 4).

Det kan sies at ”Inger” har erfart å ende opp som en indirekte tilskuer til at mannens voldsutøvelse overfor kvinnen etter at de hadde vært i samtale med henne på familiekontoret. Psykologene Bengtson, Steinsvåg og Terland (2008) har erfaring fra å jobbe med ungdommer med aggresjonsproblemer, og reflekterer over dette vanskelige dilemmaet som ”Inger” løfter opp, og hevder at dette nettopp kan være en svært vanskelig motsetning å jobbe med. Det kan komme til å prege en terapeut sterkt dersom en går med en bekymring om at klienten skal utsette andre for vold. I dette vanskelige emosjonelle og faglige dilemmaet finnes det ofte ikke noen enkle svar eller gode løsninger. Dette ansvaret kan være svært tyngende, noe flere av mine informanter reflekterer over.

Med utgangspunkt i sin posisjon som beskyttende terapeut overfor kvinnen opplever ”Inger” kanskje at hun har sviktet kvinnen når hun ikke har lyktes med å få mannen som utøver vold

til å endre seg. Slik bidrar denne erfaringen til å konstituere hennes konstruksjon av at hun ikke kan få voldutøveren til ”å endre manøver”, som ”Inger” selv uttrykker det. Hennes første innskytelse er å forandre praksis; - det vil si å vegre seg mot å snakke med voldsutøver når volden har ”kommet på bordet” og ikke lenger er parets hemmelighet. Slik vil hun også kunne beskytte seg selv mot maktesløshet, og gjøre det enklere for seg selv.

Flere av informantene forteller om lignende erfaringer og bekymringer. ”Per” er den andre terapeuten som er klar på at han ikke jobber med menn som utøver fysisk vold. Han går om mulig sterkere til verks i sin argumentasjon; ”(...) jeg greier ikke å romme og kurere en volds mann...og samtidig jobbe med parforholdet...” (s.6).

Når ”Per” i møte med paret ”(...) aner at det er mange sånne tabuer og skambelagte temaer” (s. 5) hender det at han tilbyr paret hver sin individualtime, hvor det som fortelles der blir taushetsbelagt for den andre. ”Per” opplever at det som oftest er kvinnen som sliter mest, og synes derfor at det er mest naturlig at hun får tilbud om å møte før mannen. Hvis det viser seg at mannen har et voldsproblem, så er ”Per” rask til å sette krav om at mannen individuelt selv tar tak i dette. Han ber da mennene om å ta kontakt med ”Voldsgruppen” som drives av et annet familiekontor i fylket. ”Per” har flere begrunnelser for sin posisjon. Den ene begrunnelsen relateres med at han for en del år siden hørte at psykolog Per Isdal uttalte at det er helt greit å jobbe med parforholdet, men ikke vold i parforholdet. Volden var ”(...) på en måte noe som hørte hjemme for seg!” (s.5). I artikkelen, ”Det kunne bli et bra ekteskap ut av dette” (Ingebrigtsen og Isdal 2007) uttrykker Isdal, som nevnt innledningsvis, at han for en del år tilbake advarte mot bruk av par- og familiesamtaler, der det var vold. Han tror fortsatt på det. Samtidig som han uttaler at det noen ganger kan være nyttig, spesielt der hvor paret selv overhode ikke vil gjøre det på noen annen måte. Utfordringen derimot er å spørre etter vold, og ha det i fokus.

Den andre argumentasjonen for og ikke jobbe med voldsutøveren kan sies å være en frykt for å bli en indirekte tilskuer til mannens voldsutøvelse, i tråd med ”Ingers” posisjon, gjennom at ”Per” forteller om et par han hadde i samtale hvor mannen hadde utøvd svært grov vold mot sin samboer. ”Per” opplevde at de begge bagatelliserte voldshandlingen, til tross for at

samboeren faktisk hadde måttet gjennom flere operasjoner som en direkte konsekvens av voldshandlingene hun ble utsatt for. ”Per” trodde faktisk at det ville ende med drap dersom paret fortsatte sammen; ”(...) og da tenkte jeg at dette greier ikke jeg å håndtere uten at han er villig til å ta ansvar!” (s 13). Å ta ansvar betyr i denne sammenhengen å søke hjelp hos voldsgruppen. ”Per” er imidlertid ikke konsekvent i sin praksis. Det kan vi se i det neste avsnittet.

4.4.2 Noen-ganger-mennene eller verstingene

For å bedre forstå ”Pers” og de andre terapeutenes valg av praksis er det interessant å se på hvilke diskursive kamper som foregår når de konstruerer voldsutøveren. I analysen av intervjuene finner jeg at alle informantene på ulike steder i den transkriberte teksten, og i varierende grad konstruerer voldsutøveren innenfor alle hoveddiskursene som nevnt i teori- og empirikapitlet. Hos ”Per” kan vi se at han på den ene siden vektlegger at mannen som utøver vold kan komme fra alle sosioøkonomiske grupper og samfunnslag, og at volden av og til foregår i forbindelse med alkohol og andre rusmidler. Dette kan sies å befinne seg innenfor en biologisk diskurs (jfr teori og empirikapitlet s.). ”Per” peker imidlertid på at det absolutt ikke er noe hovedtrekk at menn som utøver vold gjør det i forbindelse med rus. Vi kan dermed forstå at det ikke er den biologiske diskursen som er den dominerende og dermed retningsgivende for ”Pers” uttalte praksis. Den virkelige kampen foregår ”internt” i den psykologiske diskursen; Han tror heller at menn med en alvorlig psykopatologi på aggresjon- og affektsiden er overrepresentert. Denne konstruksjonen av voldsutøveren kan muligvis sies å være i tråd med den kvinnelige offer-skapte diskursen om psykopatene og den mediaskapte diskursen av verstingene.

Diskursene om psykopatene og verstingene kom for eksempel tydelig til uttrykk i media når VG i november 2007 hadde en ukes reportasje som satt fokus på kvinnedrap i Norge. Som overskrift på flere helsider kunne vi lese at det siden 2000 var registrert 72 kvinner som var blitt drept av sine menn (VG 12.11.07). Det kan se ut som at det er disse diskursene som ”Per” trekker på når han uttrykker at han ikke kan romme å kurere en voldsmann. Den norske sosiologen og kjønnsforskeren Øystein Gulvåg Holter (I Råkil 2002) peker på at dette er et innsnevret voldsbilde som antagelig ikke er særlig representativ for en mye større gruppe av menn; nemlig de som utøver fysisk vold én eller noen ganger ”Per” forteller at han også har

hatt samtaler med menn med mindre alvorlige diagnoser som i en gitt situasjon har utøvd vold, til stor overraskelse både for seg selv og sine omgivelser. Dette er menn som i samtale med ham har grått og vært oppriktig fortvilet etter at de har utøvd vold mot sin partner. ”Per” understreker at han absolutt ikke tror at disse mennene er høyfrekvente i andelen av menn som utøver vold mot sin partner. Voldsutøvere som hører under denne gruppen kan det imidlertid se ut som at ”Per” både kan romme og ha tro på og kurere når han uttrykker; ”(...) hvis det er en sånn en-gangs-episode av mildere karakter, så vil jeg ikke si at du må dra til voldsgruppa...” (s.7). Med andre ord så kan vi forstå det dit hen at ”Per” jobber med volden i parforholdet dersom det viser seg at mannen ikke utøver gjentagende grov fysisk vold.

”Lars” deler ”Inger” og ”Pers” uttrykte skepsis til at de selv er i stand til å ”kurere” en som utøver vold. Sammenlignet med ”Per” kan ”Lars” uttalelser gi inntrykk av å være mer motsetningsfylt. På den ene siden ser det ut til at ”Lars” er opptatt av at familiekontorene skal kunne ”ta hånd om” volden. Mens han på den andre siden er svært skeptisk til at familiekontorene gjør det på noen god måte, om det i det hele tatt finnes noen god måte å behandle voldsutøvere på;

”(...) Om vi har gjort det på noen god måte, det er jo en annen ting. Sannsynligvis så greier du aldri å ta hånd om det på ...de som utøver en eller annen type atferd som skader andre...de må ha ganske mye innsikt for at de skal skjønne at de selv skal gjøre noe med det...”

(”Lars”, s. 20).

En skulle da kanskje kunne tro at en viktig del av arbeidet med voldsutøvende menn var å hjelpe dem til å se hvilke konsekvenser deres voldshandlinger fører til. Dette stiller ”Lars” seg imidlertid svært tvilende til, og uttrykker; ”For en del så kan de ikke få den (kunnskapen). Og, de skal ikke få den!” (s. 20).

”Lars” begrunner denne kritiske posisjonen med at ”(...) innsiktsorientert terapi på psykopater er kontraindisert” (s.20). Med andre ord så mener ”Lars” at en slik kunnskap hos voldsutøver vil føre til ytterligere undertrykkelse av kvinnen og at volden med stor

sannsynlighet vil økes i omfang. I likhet med ”Per” så oppdager vi her at ”Lars” også i stor grad drar på diskursen om ”psykopatene” og ”verstingene”. Hvordan skal vi så forstå dette utsagnet? Kan det være slik at vi her ser et tydelig eksempel på det Isdal beskriver som en bortforklaring av volden, som igjen bidrar til en stigmatisering, objektivisering og umenneskeliggjøring av voldsutøveren (jfr.teori og empirikapitlet s.34)? Forstår vi Isdal rett kan en slik konstruksjon av voldsutøveren som vi kanskje kan se hos ”Inger”, ”Per” og ”Lars” bidra til å skape avstand mellom voldsutøveren og terapeuten. I følge Isdal og Råkil kan den viktigste hemningen mot vold kanskje nettopp være å bli bevisst voldens konsekvenser. Det å kunne oppleve andres smerte og angst kan derfor være sentralt i arbeidet med voldsutøver i forhold til å forebygge framtidig vold. En forutsetning for å kunne ta inn over seg andres lidelse er imidlertid at en selv ser, vedkjenner seg og tar ansvar for volden. En bevisstgjøring av voldens konsekvenser bør derfor komme som siste trinn i terapien (Isdal og Råkil I Råkil 2002).

Betyr så ”Lars” uttalte posisjon at han ikke arbeider med volden? Et interessant aspekt er at ”Lars” definerer seg selv som en av terapeutene på sitt familiekontor som har en spesiell interesse for å arbeide med disse sakene. Han uttrykker imidlertid at han ikke har noen spesifikk erfaring i å arbeide med volden som et avgrenset tema, slik som noen familiekontor gjør i form av voldsgruppen. Det er heller slik at det har vært en integrert del blant andre kommunikasjonsproblemer i parforholdet. Hans erfaring er at problematikken ”(...) dukker opp med litt ulike mellomrom, sannsynligvis fordi terapeutene har ulikt fokus!” (s.1). I motsetning til ”Inger” og ”Per” er ”Lars” skeptisk til å splitte paret der hvor det kommer fram at mannen har utøvd vold mot kvinnen. Primært velger han å arbeide med både utøver og offer i samme rom. Han begrunner sin posisjon med at det kan være farlig å splitte paret, og at den som har blitt utsatt for vold ikke kan føle seg skyldfri uten at den som har utøvd volden sier det! Når han møter par med voldsproblematikk har han ”(...) i bakhodet et eller annet sted, at du må påta deg ansvar for det du har gjort, og så be om unnskyldning og love at det ikke skal skje igjen.” (s.10).

”Turid” fremstår som en terapeut som mener at det er på høy tid at familiekontorene tar voldsproblematikken på alvor. Hun uttrykker at alle familiekontor bør kunne gi tilbud til voldsutøvere så vel som ofre. Arbeide med voldsutøvere bør ikke kun være knyttet til de

familiekontorene som har spesialisert seg på voldsgrupper. Hun innrømmer imidlertid at det på hennes kontor har regjert en "(...) sånn-jobber-ikke-vi-med-holdning..." (s.1) knyttet til vold i parforhold. I likhet med "Inger" og "Pers" uttalte posisjoner har det også på hennes kontor vært vanlig at terapeutene raskt har henvist voldsutøvere til å jobbe med problemet i voldsgruppen som er etablert et annet sted i fylket. "Turid" begrunner sin kritiske posisjon til at det kun er de familiekontorene med et spesielt tilrettelagt tilbud som skal kunne jobbe med de voldsutøvende mennene. Hun mener at de mennene som søker hjelp hos "voldsgruppen" enten har kommet mye lenger i sin prosess gjennom at de har fått en stor grad av egenmotivasjon, eller at alvorlighetsgraden har utviklet seg i negativ retning. "Turid" mener derimot at mange voldsutøvende menn befinner seg i en slags mellomposisjon i forhold til de nevnte ytterpunktene. Hun, og flere med henne tror dessuten at det kan ha en forebyggende virkning for den voldsutøvende mannen dersom flere familiekontor hadde mer kunnskap om dette vanskelige temaet. Det er her interessant å se at de diskursive kampene vi så hos "Per" også foregår hos "Turid". I motsetning til "Per" er det diskursen om noen-ganger-mennene som ligger til grunn for "Turids" posisjon. Hun er skeptisk til å "splitte" paret, og tror at terapeuter som velger denne løsningen gjør det for at det er mest behagelig for seg selv, og ikke det som er tryggest for paret;

"(...) det ligger fortsatt i kulturen, altså måten vi jobber på handler mye om å jobbe systemisk. Sånn at kulturen vår er etablert på det. Og, så har vi fått de voldsprosjektene som på en måte både er styrt fra sentralt hold, og fra ...eh familievernet ser jo at det har vi vært for dårlig på, eller vi har vært for rask til å splitte paret. Du kan godt splitte paret, og snakke med de hver for seg, men veldig mange av parene bor jo sammen fortsatt. Og da tenker jeg at hvem er det vi er redd for da? Når vi holder på med å snakke med dem hver for seg? Er vi redd for at de skal sloss her inne eller er vi redd for at det er vår skyld hvis dem... eh så handler det jo om vår egen trygghet, og vår måte å tenke på (...)

("Turid"s.28).

"Turid" mener altså at det er mange familieterapeuter, psykologer og sosionomer som er redde for å utløse volden, og at dette er hovedårsaken til at terapeuter velger å jobbe med volden individuelt, og ikke i parforholdet. "Turid" stiller seg imidlertid undrende til at terapeutene velger denne løsningen for paret. Det som kanskje er spesielt spennende i dette utsagnet er det inntrykk vi kan få av selvmotsigelser, gjennom at "Turid" mener at familievernet har vært for rask til å "splitte" paret. Jeg vil her gi en påminnelse om at noe av

kritikken til familievernnet nettopp går ut på at familievernnet har hatt tradisjon om å jobbe systemisk med volden i parforholdet, og ikke individuelt (jfr. s.11). Kanskje kan vi både hos ”Lars” og ”Turid” se et eksempel på at tradisjonelle og kjente fagdiskurser innen familievernnet er i aktiv bruk, selv lenge etter at familievernnet har tatt selvkritikk for deres rolle i arbeid med vold?

”Bodil” mener imidlertid at det har skjedd en endring i familievernnet når det gjelder hvordan de jobber med volden;

”(…) det er en forskjell! Jeg tar jo på en måte et standpunkt. At jeg mener at vold ikke er bra for forholdet, og i og med at jeg også ansvarliggjør voldsutøver så er jeg jo ikke nøytral på den måten. Så sann sett så jobber jeg forskjellig når vold er i bildet.”

(”Bodil”, s. 8).

Dette utsagnet kan ved første øyekast se ut til å være i tråd med selvkritikken som familievernnet har tatt, som Vatnar reflekterer over, i innledningskapitlet (jfr. s. 8). Hvis vi derimot ser litt nærmere på dette utsagnet kan vi forstå det dit hen at det ligger en viss moderering i; ”jeg tar jo på en måte et standpunkt”. ”Bodil” er en av terapeutene som uttrykker at hun synes det er veldig spennende å jobbe med voldssaker. På familiekontoret hvor hun jobber er det slik at det er terapeutene med spesielt interessefelt for voldsproblematikken som i hovedtrekk får saker hvor det er mistanke om vold. Hun er en av dem, og jobber gjerne med volden i parsamtaler. ”Bodil” forteller videre at de på hennes arbeidsplass har reflektert litt rundt hvorvidt de skal trekke inn en ny terapeut hver gang det er vold. Men konkluderer denne tankerekken med, ”(…) vi har vært inne på at vi skal trekke inn en terapeut til hver gang det er vold. Men, da også...ok, hva er vold?” (s. 19). Hun reflekterer videre over og konkluderer denne tankerekken med at hvis vold er et åpent tema fra parets side, når de henvender seg til familiekontoret, så ville hun i stor grad tenke at det er naturlig å splitte paret, og gi de et tilbud om samtaler hos hver sin terapeut. Spesielt gjelder dette hvis maktbalansen er skjev. Men, disse parene ser ikke ”Bodil” så mye til, sier hun. Dermed kan vi forstå det slik at det er noen-ganger-mennene eller Hr. Normal som ligger til grunn for ”Bodils” valgte praksis.

5.0 Avslutning og oppsummerende diskusjon

Problemstillingen jeg søkte belyst i denne undersøkelsen var formulert slik: ”Hvilke diskurser om vold, voldsutøver og terapi, tar terapeuter i bruk når de arbeider med par hvor mannen har utøvd vold mot kvinnen?” Jeg har hatt fokus på hvordan de forholder seg til denne volden, og hvordan de italesetter sine idealer?;- i praksis og i hva terapeutene sier at de gjør?

Ved gjennomgang av faglitteratur om menns vold mot kvinner valgte jeg å benytte tre utvidede voldsbegrep, som alle på hver sin måte vektlegger at fysisk og psykisk vold må sees i en sammenheng for å forstå voldens mening, mønster, struktur og den påvirkningen volden har på den som blir utsatt for den. Jeg hadde inntrykk av at denne diskursen er i ferd med å bli dominerende i faglitteraturen. Samtidig hadde jeg inntrykk av at det kanskje ikke nødvendigvis er slik i praksis. Videre mente jeg å finne fire konkurrerende hoveddiskurser om voldsutøvelse i mitt materiale; Den ene diskursen betrakter voldsutøvelsen som et resultat av biologi. Et eksempel som ble benyttet her var at voldutøvelsen ble satt i sammenheng med rus. Den andre diskursen betrakter voldsutøvelsen som et resultat av tidligere krenkelser og/eller dårlige oppvekstvilkår, hvor en naturlig forklaring henger sammen med at voldsutøveren er påvirket av dårlige rollemodeller, eller at volden er et resultat av destruktive oppvekstvilkår som har påført utøver en psykologisk skade. Den tredje diskursen betrakter menns vold mot kvinner som et virkemiddel for å opprettholde mannens dominans og kontroll. Fjerde, og siste hoveddiskurs benytter begrepet familievold, og forklarer volden med ulike sosiale faktorer som samfunnsstrukturer og familiestrukturer. Jeg fant alle disse diskursene rikt presentert i mitt materiale. Min forståelse av hvordan diskursene gjør seg gjeldende, og hva slags betydning de ser ut til å ha for terapeutens praksiser er presentert i hvert sitt underkapittel.

Den første overskriften har fått tittelen; Det er veldig mye som kan legges inn i merkelappen vold. Den viser til et inntrykk av at deltagerne noen ganger konstruerer volden som en fysisk og psykisk handling som må ses i et indre forhold, mens de andre ganger konstruerer volden som en ren fysisk handling. Vi kunne her se at terapeutene forhandlet mellom det som muligvis kan sies å være deres italesatte idealer og det som jeg kanskje kan driste meg til å

benevne som gamle, utgående og bagatelliserende diskurser om vold. Et eksempel på dette er når terapeuten i intervjuene konstruerer psykisk vold som mer belastende å leve med enn fysisk vold, fordi denne volden lager dype sår gjennom et snikende angrep på personligheten. Samtidig så kan vi se at når terapeutene viser til konkrete praksiser, så er spørsmål om vold i stor grad redusert til og avgrenset som fysisk vold. I artikkelen, "Det kunne bli et bra ekteskap av dette" (Ingebrigtsen og Isdal 2007), reflekterer Ingebrigtsen over at vold er et vanskelig ord for mange terapeuter på familiekontor. Hun mener at de i stor grad har forholdt seg til vold som fysisk slag og spark. Den andre volden kaller de noe annet. Min undersøkelse viser at denne diskursen representerer en bred oppfatning hos terapeuter på familiekontor. Et eksempel fra mine intervjuer, på at volden kalles noe annet, er når terapeuten sier til mannen som oppsøker sin ektefelle på jobben hver dag og nekter henne og gå ut, at han er i ferd med å kontrollere sin partner i for stor grad. Jeg opplever det som gjennomgående i mine intervjuer at terapeutene henviser til en praksis hvor spørsmål om vold er redusert, og avgrenset til fysisk vold. Eller sagt på en annen måte; de spør etter den fysiske volden, mens de i liten grad etterspør den psykiske.

Min neste tittel; Slaget er mitt – ansvarsdiskurs i kamp?, viser til et inntrykk av at terapeutene noen ganger konstruerer voldsutøveren som et voksent og handlende menneske, som må ta ansvar for sine voldelige handlinger. Mens de andre ganger konstruerer han som et mer eller mindre tilfeldig offer for indre eller ytre styrte prosesser. Her foregikk det mange kamper i terapeutenes utsagn. Kampene foregikk mellom forklaringer og forståelser av hvorfor mannen utøver vold mot sin partner, og hvem som tilslutt er den ansvarlige. Disse kampene er samlet under fire titler som viser hvilke diskurser som gikk seirende ut. Samtlige av terapeutene hevdet at det er viktig at mannen må ta ansvar for sine voldshandlinger. Når terapeutene viste til konkrete eksempler fra praksis viste det seg imidlertid hos flere, at ansvaret likevel ikke var så enkelt å plassere. Når språket ble satt i arbeid kunne vi se at gamle og kjente diskurser, om at familievernet jobber med volden som et kommunikasjonsproblem i parforholdet, fortsatt holder liv. Et eksempel på dette er når terapeuten sier at den fysiske voldsutøvelsen tydelig kan plasseres hos mannen fordi han er fysisk overlegen kvinnen, for i neste omgang å uttrykke at det gjerne er gjensidig det hun ser. Mannens voldsutøvelse mot kvinnen ble konstruert som en handling for å få tak i kjørebrillene som kvinnen hadde gjemt. Dermed kunne vi forstå det slik at det var kvinnen som endte opp som den ansvarlige for mannens voldshandlinger. Våren 2004 ble det i region Vest gjennomført en undersøkelse omkring

familievernets møte med voldsproblematikken. Undersøkelsen viste at samtlige terapeuter som deltok i undersøkelsen uttrykte en klar holdning om at den som utøver vold har ansvar for sine handlinger, og at ansvaret ikke kan settes inn i noen sirkulær forklaringsmodell (Helle og Johannessen 2007). Det er derfor interessant at min undersøkelse, slik jeg ser det, viser at ansvaret i stor grad blir satt inn i en sirkulær forståelse, når terapeutene viser til konkrete eksempler fra praksis. Dette er muligvis nok et eksempel på at tradisjonelle og kjente fagdiskurser innen familievern er i aktiv bruk, selv lenge etter at familievern har tatt selvkritikk for deres rolle i arbeid med vold.

Tredje, og siste tittel; Å arbeide med volden i parforholdet, individuelt eller ikke i det hele tatt?, viser til de ulike praksisformene som terapeutene forteller om. Terapeutenes valgte praksisformer er varierte, og ser ut til å lene seg mot to ulike konstruksjoner av voldsutøveren; Hr. Normal og verstingen. To av terapeutene uttrykker eksplisitt at de har tatt et standpunkt om og ikke arbeide med menn som utøver vold. Deres praksis begrunnes med at de ikke tror de evner å "kurere" en voldsmann. De er dessuten redde for å ende opp som en indirekte tilskuer til mannens voldsutøvelse mot kvinnen. Det vil si at de frykter det vil skje en eskalering av voldshandlingene som følge av at dette har vært samtaletema på familiekontoret. Den ene terapeuten har gjennom tidligere praksis selv erfart å ende opp i en slik posisjon, noe som har kommet til å prege henne sterkt. Hennes første innskytelse var å forandre praksis. Hun viser til en praksis hvor hun er opptatt av å kartlegge volden, for så å henvise voldsutøveren videre til å arbeide med sin problematikk hos voldsgruppen et annet sted i fylket. Det viste seg at det var konstruksjonen om verstingen som lå til grunn for disse terapeutenes valgte praksis. Den andre terapeuten som klart uttrykte at han ikke greide å romme en voldsmann var imidlertid ikke konsekvent i sin praksis. Hvis det viste seg at den fysiske voldsutøvelsen var en en-gangs-hendelse så kunne det imidlertid se ut til at denne terapeuten både kunne romme og ha tro på og kurere en voldsmann. Foruten de to overnevnte terapeutene viste de andre til en praksis hvor de gjerne jobbet med volden i parforholdet. Spesielt to terapeuter uttrykte eksplisitt at de var skeptiske til å splitte paret. En av disse terapeutene mener at familievern har vært for raskt til å splitte paret, og tror at dette handler om at terapeutene ønsker å beskytte seg selv.

5.1 Undersøkelsens betydning for framtidige praksiser

Jeg sitter igjen med en del tanker etter å ha gjennomført denne undersøkelsen. En tanke er knyttet til i hvilken grad diskursen om at vold innebærer både fysiske og psykiske krenkelser som må sees i et indre forhold har fått innpass hos familievernnet? Andre og muligvis like viktige tanker er knyttet til at det ser ut til å være en utfordring for familievernnet og ivareta et godt hjelpe- og behandlingstilbud til både voldutøver og offer. Jeg innledet denne oppgaven med kvinnes fortvilelse knyttet til en opplevelse av å ikke bli sett, hørt og forstått av hjelpeapparatet generelt og familiekontor spesielt. Kanskje skulle jeg også føyet til; å bli tatt på alvor.

Min opplevelse etter denne undersøkelsen er at familiekontorene i liten grad har klare kriterier for å avgjøre hvilke hendelser og handlinger som skal legges til grunn for å avgjøre om hendelser er vold. Dette er jo i og for seg underlig siden familievernnet siden 2001 (jfr. s.8) i hver journal må vurdere om vold er tilstede. Hva kan vi da lese ut av deres statistikker, og hvilke kvalitetskrav er det egentlig satt? Dette mener jeg er et interessant ”funn”, fordi det kan være en klar indikasjon på at flere familiekontor fremdeles har store utfordringer når det gjelder å tematisere og problematisere vold i nære relasjoner. Offentlige og politiske føringer vektlegger at kunnskapen må økes. Flere av terapeutene i min undersøkelse reflekterte over at familievernnet fremdeles trenger kunnskap, og ikke minst økonomiske ressurser for å imøtekomme kravene om å gi et godt faglig hjelpe- og behandlingstilbud til de som er berørt av vold i nære relasjoner. Ikke minst gjelder dette tilbudet til voldsutøver.

Bruk av standardiserte kartleggingsverktøy kan muligvis tenkes å bevege seg i en retning av å være en normativ terapeut, og slik sett utfordre den systemiske tenkningen. Slik jeg ser det er det viktig at familierapeutene unngår å havne i relativismens hengemyr, hvor man ikke tar stilling til hva som faktisk skal betegnes som vold. Konsekvensene av dette kan være farlig. Jeg har imidlertid stor tro på at de gode terapeutiske idealene som å lete etter mening, være opptatt av klienten, vise positiv nysgjerrighet, ikke behandle det som blir sagt som et faktum, men være en deltager i dialogen og slik sett få fram rike beskrivelser, er svært viktige momenter å ha med seg, også i møte med voldsproblematikken. Det vil gi et godt utgangspunkt for dette arbeidet.

Derimot er jeg av den oppfatning at når terapeuter vegrer seg for å kalle vold for vold kan det muligvis føre til at denne tausheten blir en ekstra belastning for de som rammes – og like viktig, et hinder for endring av de som utøver denne volden. Dermed, mener jeg at det ikke bare er kvinnene som kan få en opplevelse av å ikke bli tatt på alvor, men også barna som har blitt voksne voldsutøvere.

Og, hvem er han egentlig? For at voldsutøveren skal bli sett og tatt på alvor er det kanskje på tide med en løsrivelse fra diskursene om verstingene, og innse at de fleste menn som utøver vold er vanlige menn, og ikke avvikende, syke eller onde. Dette innebærer, slik jeg ser det, å ha et helhetsperspektiv. Jeg støtter meg på Møller (2002) som kritiserer både biologismen, psykologismen og sosiologismen, fordi disse perspektivene eller diskursene hver for seg reduserer voldsutøver til et objekt som er et offer for indre eller ytre styrte prosesser. Dermed blir heller ikke han tatt på alvor.

”Det frukttre som ikke bærer frukt
klandres for å være ufruktbart. Hvem
undersøker jordbunnen?

(B.Brecht 1967²⁵).

²⁵ Diktet er av den tyske dramatikeren Bertholt Brecht, og heter; ”Über die Unfruchtbarkeit”. Den norske oversettelsen er hentet fra boken til Møller (2000:122), og oversatt av forfatteren selv.

Litteraturliste

- Aadland, E. (2004). *"Og eg ser på deg-" : vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. 2.Utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aas, G. (1995). *Vold i parforhold : en analyse og kritikk av ulke forståelsesmåter*. Oslo:  Universitetet.
- Aase, T.H. & Fossåskaret, E. (2007). *Skapte virkeligheter : kvalitativt orientert metode*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Adams, D. (1988a). *Treatment Models of Men Who Batter: A Profeminist Analysis* I: K. Yllö & M. Bograd (Red). *Feminist Perspective on Wife Abuse* (s. 176-199). Newbury Park: SAGE
- Aldarando, E. & Straus, M.A. (1994). *Screening for Physical Violence in Couple Therapy: Methodological, practical and ethical considerations*: I Family Process 33: 425-439.
- Andersen, I. (2005). *Den skinbarlige virkelighed: vidensproduktion inden for samfundsvidenskaberne*. 3.utg. Fredriksberg C: Forlaget Samfundslitteratur.
- Anderson, H., Goolishian, H.A. & Hopstadius, K. (1992). *Från påverkan till medverkan : språk- och meningsskapande system i samverkan*, Stockholm: Mareld.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi: Et postmoderne perspektiv*. København: H. Reitzel.
- ATV Stiftelsen (2009). (http://www.atv-stiftelsen.no/index.cfm?dok_id=125&kat_id=2&subkat_id=84)
- Barne-, ungsoms-, og familiedirektoratet (2005). *Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep mot barn*. Rapport 1 – 2005.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2007). *Årsmelding*.
- Bengtson, M., P.Ø. Steinsvåg og S. Terland (2004). *Ungdom bak volden: forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bourdieu, P. (1999). *Den maskuline dominans*. København: Tiderne Skrifter.
- Bourdieu, P. Loïc J.D. Wacquant & Bjørn Kvalsвик Nicolaysen (1993). *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget.
- Brecht, B. (1967). *Gesammelte Werke 9. Gedichte*. Frankfurt Am Main: Suhrkamp.
- Buber, M. (1992). *Jeg og du*. København: H. Reitzel.

- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007). *Diskursanalys I praktiken*. Malmö: Liber AB
- Carr, A. (2000). *Family Therapy. Concepts, Prosess and Practice*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Christie, N. (1986). *The Ideal Victim*” I Ezzat A. Fattah (red.) *From crime policy to victim policy: Reorienting the Justice System* s. 17 -31. London: Macmillan Press
- Dell, P.F. (1989). *Violence and the systemic view: The Problem of power: I Family prosess* 28, 1-14.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (1998) *The landscape of qualitative research : theories and issues*. London: Sage.
- Dutton & Bodnarchuck 2005 *Through a Psychological lens. Personality Dirsorder and Spouse Assult* I Donileen R. Loseke, Richard J. Gelles, & edition s. 5 – 18 California. Sage Publications.
- FN Sambandet (2005) <[http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Arkive/Kvinner/Vold-mot-kvinner-et-problem-globalt-og-nasjonalt/\(language\)/nor-NO](http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Arkive/Kvinner/Vold-mot-kvinner-et-problem-globalt-og-nasjonalt/(language)/nor-NO)>. (Lesedato 22.04.09)
- Foucault, M. & Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge*, New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1999). *Diskursenes orden*. Oslo: Spartacus Forlag AS
- Foucault, M. (2006). *Tingenes orden*. Oslo: Spartacus forlag.
- Frønes, I. 2001, *Handling, kultur og mening*, Fagbokforl., Bergen.
- Gadamer, H.G. (2001a). ”Opphøyelsen av forståelsens historisitet til hermeneutisk prinsipp”: I S. Lægreid og T. Skorgen (red.): *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus.
- Guba, E.G. & Lincoln Y.S. (1998). *Competing Paradigms in Qualitative Research*. In Denzin, Norman K. & Lincoln Y. S (eds.): *The Lanscape of Qualitative Research*. Sage Publications.
- Guba E. & Lincoln Y. (2005) Paradigmatic controversies, contradictions and emerging confluences I Denzin N & Lincoln Y. (eds). *Handbook of Qualitative Research*. 3rd. edition. Sage: Thousand Oaks.
- Guneriussen, W. (1999). *Aktør, handling og struktur : grunnlagsproblemer i samfunnsvitenskapene*, 2 utg., Oslo: Tano Aschehoug.
- Hammerlin, Y. (1997). *Menneskesyn i teorier om menneskesyn*. Oslo: Ad Notam.

- Haavind, H. (2000). *Kjønn og fortolkende metode : metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Haaland T., Clausen S.E. og Schei B. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver* NIBR-rapport 2005:3.
- Helle, J. (2004). *Familievernets møte med voldsproblematikk*. Upublisert
- Helle, J. & Johannesen R. (2007). *Fra ny kunnskap til integrert kunnskap?: Utfordringer i møtet med mellom to ulike teoretiske og metodiske tilnærminger i arbeid med voldsproblematikk i barnevernet*: I Fokus på familien (4), s. 312-324
- Hirsch, A. & Nørgaard, E. (2008). *Rapportering fra krisesentrene 2007*.
- Hjemdal, O.K & Stefansen K. (2003). *Hjelpeapparatets rutiner for avdekking av vold: Rapport fra et delprosjekt under Regjeringens handlingsplan Vold mot kvinner*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Holter, Ø.G. (1989). *Menn*. Oslo: Ascheoug.
- Hubble, M.A., B.L. Duncan. & S.D. Miller,. (1999): *The Heart and Soul of Change: Directing attention to What works in Therapy*. Washington: American Psychological Association,
- Hydén, M. (1995). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet : mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber utbildning.
- Hårtveit, H. & Jensen, P. (2004). *Familien – pluss én: Innføring i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ingebrigtsen, H. & Isdal, P. (2007). ”Det kunne bli et bra ekteskap ut av dette”: I Fokus på familien (4)s.251-261
- Jacobsen, D. (2000). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Jensen, P. (1994). *Ansikt til ansikt: System- og familieperspektivet som grunnlag for klinisk sykepleie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Jonassen, W. (2004). *Krisesentrene 2003 : en kommentert statistikk*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Jonassen, W. (2003). *I de beste familier : konferanse om familievold i Helseregion Øst 11.-13. november 2002 : konferanserapport 5*. Oslo: Høgskolen i Oslo. Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Jones, E. & Vedeler, G.H. (1996). *Familierapi i systemperspektiv : utviklingstendenser innen systemisk terapi etter Milano-modellen*. København: Dansk psykologisk forlag.

Justisdepartementet (2000). Regjeringens Handlingsplan (2000-2003). *Vold mot kvinner*.

Justis- og politidepartementet, NOU 2003:31. *Retten til et liv uten vold*.

Justis- og politidepartementet (2004). Regjeringens Handlingsplan (2004-2007). *Vold i nære relasjoner*.

Justis- og politidepartementet (2008). Regjeringens Handlingsplan (2008-2011).

Vendepunktet.

Justis- og politidepartementet (2009). *En uke med voldsmåling*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/sok.html?id=87055&quicksearch=voldsm%c3%a5ling>

Justis- og politidepartementet (2008). *Justisminister Knut Storbertets tale*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dep/Justisminister_Knut_Storberget/taler_artikler/2008/vitne-til-vold.html?id=541053> (lesedato 22.04.2009)

Justis- og politidepartementet (2008).
http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2008/justisdepartemantets-voldsmaling-2008.html?id=538945 (lesedato 22.04.09)

Jørgensen Winther, M & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse: som teori og metode*. Roskilde: Universitetsforlag.

Kierkegaard, S. (1859). *En ligefrem meddelelse* København: Reitzel

Kierkegaard, S. & Kierkegaard, P.C. (1859). *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed : en ligefrem Meddelelse : Rapport til Historien*, København: Reitzel.

Kopperud, E. (2007). *Barn på familiekontor: Om håndtering av barneperspektivet når foreldre ber om hjelp etter samlivsbrudd*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
Mastergradoppgave i familierapi og systemisk praksis.

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal, Oslo: Ad Notam

Kvelling, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Leira, H. 1990. *Fra tabuisert traume til anerkjennelse* I Tidsskrift for Norsk Psykologforening. (Nr.1, s. 16-22 og nr.2, s. 99-105).

Loseke, D.R., Gelles, R.J. & Cavanaugh, M.M. (2005). *Current controversies on family violence*, 2nd edn. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.

Lundby, G. (1998). *Historier og narrative: Om narrative, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug AS

- Mathiesen, R. (2008), *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, K. (2000). *Øyet Og Kallet*, Bergen: Fagbokforlaget
- Mills, S. (2003). *Michel Foucault*. London: Routledge.
- Møller, M. (2000). *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Neumann, I.B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Österberg, E. & Cronberg, M.L. (2004) *Våldets mening : makt, minne, myt*. Lund: Nordic Academic Press.
- Pape, H. & Stefansen, K. (2004). *Den Skjulte volden? : en undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Popp, M. & Munch-Hansen, M. (2005). *Forstå og forebyg vold*. København: Munksgaard,.
- Råkil, M. 2002, *Menns vold mot kvinner : behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget
- Saur, R. (2007). *Møte med familievold i sosialtjenesten : sosialarbeiderens forståelse og handlemåter*. Oslo: Høgskolen i Oslo. Mastergradoppgave i sosialt arbeid.
- Saur, R. (2003). *Ingen dans på roser : konferanse om familievold i Helseregionen Midt-Norge 10.-12. juni 2002 : konferanserapport nr 3*. Oslo: Høgskolen i Oslo. Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Schei, B., Haaland, T. & Clausen, S. (2005). *Vold i parforhold - ulike perspektiver : resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning,.
- Schjødt, B. & Egeland, T.A. (1989). *Fra systemteori til familieterapi*. Oslo: Tano.
- Skjervheim, H. (1976). *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Tanum-Norli.
- Skjørten, K. (1994). *Voldsbilder i hverdagen : om menns forståelse av kvinnemishandling*. Oslo: Pax.
- Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold : en analyse av seksualisert vold i parforhold*. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.
- Skårderud, F. (1989). *Tidens tegn. Virkeligheten er ikke lenger hva den var- heller ikke familieterapien I: Fokus på familien*, 3, s. 123-137.
- Stefansen, K (2001). *Forekomstundersøkelser av familievold : teoretiske, metodologiske og etiske spørsmål*. Oslo: Høgskolen i Oslo : Kompetansesenter for voldsofferarbeid.

Karlsen, L., R. Leite, P. Lunde, H. Steinkopf, G. Spikkeland, og 2006). ”Kontroll, terapi eller begge deler? Fokus på familien (4)

Storberget, K. (2007). *Bjørnen sover : om vold i familien*. Oslo: Aschehoug.

Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode*, 2. utg
Bergen: Fagbokforlaget.

Undrum, J. (2007). *Penger, kjærlighet og ledelse i barnevernet*. Halden: Høgskolen i Østfold.
Mastergradoppgave i organisasjon og ledelse.

Vatnar, S.K.B. (2000). *Familievold og familievern: Presentasjon og drøfting av en kartleggingsundersøkelse ved familievernkontorene i Norge*: I Fokus på familien, 28, s. 169-182.

Verdens Gang (VG), (12.11. 2007). 72 Kvinner drept av sine menn siden 2000.
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/kvinnedrapene/> (lesedato 31.01.08).

Willig, C. (2001). *Introducing qualitative research in psychology : adventures in theory and method*. Buckingham, PA: Open University Press.

Winslade, J. (2003). *Narrative Mediation: Assisting in the Renegotiation of Discursive Positions*.

Yllö, K. A. (2005). *Through a feminist lens. Gender, Diversity and violence: Extending the Feminist Framework*. I D. Loseke, Gelles and Cavanaugh (red.), *Current Controversies on Family Violence*. 2.edt. s.19-33. California: Sage Publications

Øfsti, A. (2008). *Some call it love: Exploring Norwegian Systematic Couple Therapists' Discourses of Love, Intimacy and Sexuality*. Oslo

Østerberg, D. (2001). *Den sosiale realiteten: Metasosiologiske undersøkelser*. Oslo: Sosiologisk årbok.

Informasjon til mulige informanter i en undersøkelse om

FAMILIETERAPEUTERS ARBEID MED MENN SOM HAR UTØVD VOLD MOT SIN KVINNELIGE PARTNER.

Mitt navn er Ann-Kristin Johansen. Jeg er for tiden student ved Diakonhjemmet Høgskole hvor jeg tar mastergrad i familieterapi og systemisk praksis, som sluttføres våren 2009. I den forbindelse skriver jeg en mastergradoppgave basert på kvalitative intervjuer med familieterapeuter på familievernkontor.

Bufetats årsmelding for 2007 nevner at familievernet har kontakt med ca 5000 familier hvert år der vold er et tema. Med bakgrunn i dette ønsker jeg å se på hvordan familieterapeuter arbeider med disse sakene, med særlig fokus på voldsutøveren.

Jeg har stor forståelse for at samtaler med voldsutøvende menn innebærer mange utfordringer og dilemmaer. I min undersøkelse er jeg opptatt av å få fram hvilke syn familieterapeuter har, og få belyst så mange sider som mulig, om hvordan voldsutøveren møtes i en terapeutisk kontekst. Jeg ønsker å intervjuer erfarne familieterapeuter som har arbeidet med menn som har utøvd vold mot sin kvinnelige partner, og/eller familier hvor dette har vært eller er et tema.

Som nevnt ovenfor vil intervjuene vil danne grunnlag for min masteroppgave. Deltagelsen i undersøkelsen baserer seg på et skriftlig informert samtykke fra den enkelte deltager og fra familiekontorets leder. Dersom det er ønskelig kan den enkelte terapeut når som helst trekke seg fra undersøkelsen. Intervjuet beregnes til å vare i ca. 1time. Jeg vil benytte meg av båndopptager under intervjuene. Båndene makuleres når oppgaven har fått sensur, og blitt godkjent. Intervjuene vil bli transkribert, anonymisert og gjennomgått av undertegnede og veileder Sigrun Saur Stiklestad. Det er imidlertid kun meg selv som kjenner informantens identitet.

Hvis du kunne tenke deg å delta i undersøkelsen vil jeg gjerne at du tar kontakt med meg på email: ann-kristin.johansen@hiof.no eller telefon 40 845 845 snarest mulig.

Fredrikstad 19.06.08

Med vennlig hilsen

Ann-Kristin Johansen

SAMTYKKE-ERKLÆRING

Jeg bekrefter med dette å ha lest informasjonsskrivet om undersøkelsen ”Familieterapeuters arbeid med menn som har utøvd vold mot sin kvinnelige partner”.

Jeg gir herved mitt samtykke i å delta i undersøkelsen, og at intervjuet med meg kan benyttes slik det fremkommer i informasjonsskrivet.

Sted, dato

Signatur

SAMTYKKE-ERKLÆRING

Jeg bekrefter med dette å ha lest informasjonsskrivet om undersøkelsen ”Familieterapeuters arbeid med menn som har utøvd vold mot sin kvinnelige partner”.

Som kontorets leder gir jeg herved mitt samtykke i at familieterapeuter ved vårt kontor får delta i undersøkelsen, og at intervjuene kan benyttes slik det fremkommer i informasjonsskrivet.

Sted, dato

Signatur

Spesifikk erfaring:

SAMTALER MED MENN SOM HAR UTØVD VOLD MOT SIN KVINNELIGE PARTNER

Spørsmål:

- Kan du si litt om hvordan du/dere forholder deg/dere til begrepet vold?
- Kan du fortelle om din erfaring med å jobbe med menn som har utøvd vold mot sin kvinnelige partner?
- Er det noen kjennetegn hos disse mennene - ting som går igjen?
- Har dere noen spesielle retningslinjer eller er det noe som er spesielt viktig å tenke på når man jobber med slike saker?
- Hva legger du vekt på når du arbeider med disse mennene (hva slags vold som er utøvd, struktur på samtalen)

- Kan du fortelle om en gang du hadde samtale med en mann som har utøvd vold mot sin kvinnelige partner?
- Hva gjorde du på forhånd, underveis og etterpå?
- Hva tenkte du på forhånd, underveis og etterpå?
- Har du gjort deg noen tanker i etterkant?
- Hva har fungert/ikke fungert så godt?

SAMTALER MED PAR/FAMILIER HVOR MANNEN HAR UTØVD VOLD

Spørsmål:

- Kan du fortelle om en gang du hadde en samtale med et par/familie hvor du forsto at mannen utøvde vold?
- Hva var det som gjorde at du forsto at det var vold det handlet om?
- Hva gjorde du?
- Hva tenkte du?

Refleksjoner om temaet:

- Er det noen spesielle forklaringsmodeller dere er opptatt av på dette kontoret?
- Hvordan fungerer det?
- Hvordan forstår du at noen menn utøver vold mot den de er glad i/har valgt å leve sammen med?
- Hva tenker du om anvarlighet og makt knyttet til vold? – Hva er terapeutens ansvar og hva er voldsutøverens ansvar når vold er et tema i en familie?

Avslutning:

OPPSUMMERING

- Er det noe av det vi har snakket om som du ønsker å justere, nyansere eller eventuelt noe du ønsker å tilføye?